

DO
ROVINCIAL

19

9

TOLEDO
BIBLIOTECA PROVINCIAL

Sala *Reserva*

Número *749*

caxon. Cataxos Caxo. N.º. Zo., 3, 8, 8

+ Caja Reservada Est. 7 - Faltas 4.

Tit 14745
C 1195697

R 376076

[Faint, illegible markings or bleed-through at the top of the page]

LEONARDI

DE PORTIS IVRISCONSULTI VI

CENTINI DE SESTERTIO PE

CVNIIS PONDERIBVS ET

MENSVRIS ANTIQVIS

LIBRI DVO.

Casa Professa della Compagnia de Jesus

LIBRO DE...

LEONARDO

DE PORTIS IVRISCONSULTI VI

CENTINI DE ESTERIO RE

COMITIS POMERANENSIS ET

MAGISTRIS ANTIQ. TIS

LIBRIS DVO.

EGNATIVS LECTORI.

NIHIL Erat in oī lēaria re nostrati pplexū inuo-
 lutūe magis: q̄ hęc ipsa priscoꝝ numeroꝝ expli-
 candi ratio. nihil iplicatius olim ēt doctis hoībus
 uisum: q̄ cū ueterē auri argētīq; usum: numismata: eoꝝ pre-
 cium: multarū deniq; rerū pondera: ac mēsuras attigissent.
 Quare ita plane factū ut millesimū & amplius abhinc annū
 res hęc tota maxime necessaria & perutilis n̄is hoībus aut
 relicta: aut ignorata sit. Et iacuisset hęc sane pars diutius al-
 tissimis oppressa tenebris, nisi Portius noster cū Maiorū suo-
 rū gloria celebris, q̄ Vicētiæ iā pridē florēs longe lateq; ter-
 rā Italiā hodie peruagat: tū sua laude illustris rem obscurā
 primus tentare ausus feliciter illustrasset. Nec uero uendica-
 tā hęc Portio n̄o ut auctori palmā docti hoīes (vt opinor)
 inique ferēt. si qdē meminerūt illi multos iā ānos huic egre-
 gio hoīs inuēto testimoniū in annotationibus in Tranquil-
 lū meis a me eē tributū. Est. n. hic uir cū cæteris artib⁹: quæ
 qdē dignæ libero sint, ornatus oīb⁹: tū acer inuestigator &
 diligēs earū rerū: quæ suapte natura inuolutæ: cū primū inge-
 nio & idustria explicatæ fuerint: magnā laudē hoī pariant.
 Erit igit̄ hic tibi libellus lector optime studiosus pellegen-
 dus. hūc tu ut ī manib⁹ frequēter habeas, non solū Portii ip-
 sius grā: cui etiā atq; etiā debes: uerū etiā rei ipsius pulchri-
 tudine & fructu uelim. nec ille plane expectationē frustrabi-
 tur tuā. Nā cū oīum studiorū: literarūq; cognitio expetēda
 nobis sit: hęc quoq; pars minime contēnenda. qua qd se ster-
 tiū, qd talētū, quæ auri argētīq; priscis seculis pportio, qui
 puinciæ regūq; ueterū, ac Romani maxime Imperiū reddi-
 tus fuerint: mensuræ deniq; ueteres omnes ac rerum ponde

ra explicantur . quod si hodie in una altera ue Ciuitate ma-
gni sæpe uiri iudicati sunt illi, qui aut perite rationes confi-
ciant, aut omnem explicandæ pecuniæ traiciendæ ue ratio-
nem probe calleant (siquidem in omnibus imperiis pecu-
niaria hæc ratio plurimum ualere semper existimatur : ut
non male bellorum nerui & regnoꝝ thesaurus esse dicatur)
quid de Portio sentias ? qui breui admodũ opusculo ueluti
in tabella, pictum tibi uniuersum hũc orbem (ut ita dicam)
pecuniæ depinxerit : ut omittam eum fructũ, quẽ humanio-
ris literaturæ nostratis studiosi iam maturum ex Plinio, ex
reliquis percipient, qui ante hac acerbitate immaturitateq̃
sua, quod ad hanc partem attinet : ingratus haberetur & in-
iucundus, bene Vale.

LEONARDI DE PORTIS IURISCONSULTI
Vicentini de Sestertio Pecuniis ponderibus
& mensuris Antiquis, Liber Primus.

COMMERCIA RERVM
permutado cuiq; superflua & ne-
cessaria: & cepisse ratio subest:
& certissimi autores prodidere:
postea emptiones & uenditio-
nes ex usu & commodo repertæ,
quom metalla iam in hominum
cognitionem deuenissent: quib;
bus diuersa postea precia iposi-
ta sunt, prout, quæq; speciosa cõ-

moda aut rara credita. aurum uero cur aliis p' ecio & digni-
tate: præstet non ex his tantum processisse: sed ratione na-
turali & ex arcanis philosophiæ deprompta pleriq; credi-
derunt. quippe cum natura: cui nihil perire potest: in conti-
nua tamen suarum partium trãsmutatione uersetur: eas me-
rito præstãtiores: quæ huiusmodi trãsmutationi minus ob-
noxia reperirentur: homines existimarunt ut magis defeca-
tas & propius ad naturam prãncipioꝝ accedẽtes: quæ sane
incorruptibilia sunt: & sua puritate ab omni iniuria conuer-
sionis præseruantur. Cum igitur aurum cui nihil igne depe-
rit nec situ: nec flammis corrumpatur: nec in aliam speciem
quo minus naturam suam retineat: trãsmutari possit: non
facilitate: pondere: colore quibus multis cedit: sed ut perfe-
ctum naturæ opus: nedum aliis metallis sed omnibus illius
partibus dignitate præstantius & preciosum magis non im-
merito iudicarunt: quibusdam paucis exceptis ut carbuncu-

lis: adamantibus: & aliis non permultis eadem fortasse ratione uel solo luxu & hominum libidine commendatis. Cū metalla igitur ad commercia uetere illo permutandarum mercium usu commodiora in usu esse cepissent: una cum his statim cupiditates & earum comites fraudes & auaricia & cuncta scelera prodire. Quæ bona omnia & commoda bonis initiis reperta ad malos semper exitus & hominum perniciem conuerterunt. Hinc Promethei fabulam originem coepisse reor: quom furatum ignem Ioui. s. rerum cognitionem & prudētiam ex cœlo traxisse: cum in maliciam conuersam animaduerteret: poenituisse illum credi par est. & aquilam eius iecur cupiditatis sedem & causam incessanter rosisse non sine occulto & utili mysterio finxit antiquitas. quo poenitentiam & poenam obiter significaret eius: qui mortale gen⁹ sua illa felici & beata simplicitate priuasset. hinc illa iniqua & vulgata metallorum infectatio ueluti malorum omnium causam præstiterunt: cum iure ac merito nerui terræ & præcipuum naturæ opus appellari possint. prius enim ex iis utilitates: postea cōmercia repta sunt. Quæ. N. exerceri ars? quid utile? quid pulchrū fieri sine ferro potest? & si ad cedes & urbium expugnationes & ad omnia mala hoies postea conuertere: qd est quod ferro imputetur? æris argenti auri & aliorum metallorum commoda ad medicinam & alios necessarios usus longum esset referre: si ex cupiditate tanti boni orta est auaricia & inde omnia mala cur metalla infectamur? sed illis ommissis: non ne commercia & hominum conuentus his præcipue constant? non ne mutuo usu & consuetudine disciplinæ & artes inuentæ? ex quibus prudentia: iusticia: pietas: & reliquæ uirtutes originem traxerunt: non ne ciuitatibus & oppidis fabricandis occasionem

prestiteret? profecto quod intelligant: quod cognoscant: quod a feris distet: & denique quicquid boni habeant mortales: pro maiori parte metallis acceptum ferre possunt. quod non solum ratione: sed etiam exemplo iam domestico demonstrari potest. Quanto minus a feris suis, elephantis, simiis, & aliis huiusmodi paulo mitioribus quam a nobis differunt homines illi in extremis mundi partibus ab hispanis nuper inuenti? cur cum eandem faciem & membra habeant non eosdem sensus & iudicia? Non has differentias natura fecit. cui satis fuit hominum genus ad percipiendas disciplinas idoneum magis quam cetera animalia procreare. ipsi homines mutuo usu se inuicem docentes quod quisque sciret: prudentiores effecti sunt: sicut aliquando & illi postea mali: ut nos: & eorum malicia non commercia metallis contracta erunt in causa: Quibus sublatis omnes quidem artes: mores: disciplinae: & cuncta bona una deficerent: & citius nos illis hominibus pene feris similes: quam nobis illi efficerentur. Sed longius fortasse quam decuit: euagatus sum: ut diluerem immeritam calumniam principum boni: Ad proposita nunc accedam.

CRudibus metallis primo teretibus ut uirgulis: uel in latitudinem diffusis postea ad reprimendas adulterantium fraudes signatis in commerciis usos fuisse mortales satis constat. quibus diuersis imaginibus impressis hominum & animalium: ut sagittarii: noctuae: & aliarum rerum diuersa nomina imposita sunt: ut Darici Philippi a regibus. a pondere numero & rebus impressis graecis drachmae: Tetracini: oboli: minae: latinis Denarii: bigati: quadrigati: sestertia & generali uocabulo numi: seu pecunia appellati sunt. Quorum nomina & praecia adeo iam uoluentibus seculis in desuetudinem abierant: ut pauci quid denarii: minae: talenta:

paucissimi qd sestertia : uel forte nulli (absit uerbo inuidia) nostro auro intelligerent: ita ut scirent pecuniis nostri temporis conferre. Quapropter quom stipédia militum: reditus: & thesauros populorum & regum tributa gentibus imposita: conditiones federum: priuatoꝝ diuitias: impensas ædificiorum: deniq; precia rerum apud antiquos auctores posita: unde multa in exemplum & ad nostram institutionem trahi possunt: cognosci maxime operæ precium arbitrarer: quid in hac materia confusa & difficili inuenerim utilitate rei: & multorum stimulis impulsus qualicunq; stilo tradere constitui: cum in huiusmodi rerum cognitione non stili gloria: sed inuenti utilitas censeretur soleat: eoq; magis in hoc quia in discutiendis his nedum pecunias sed pondera antiqua obiter quoq; excutere & nostris conferre necesse fuit. Quibus liquorum & seminum mensuræ facillima disquisitione elici & cognosci poterunt: quod maxime legentibus utile & iocundū fore putauit. His paucis præmissis: quæ professus sum: aggrediar. Diuersi ponderis & nominis fuisse talēta apud antiquos satis constat: Egyptium: phoenicium: babylonium: & alia quorū rationes pretermisi: q̄ ad ea quæ dicturus sum: non multū conferre existimaui. sed duo præcipue in usu fuisse: uidelicet maius euboicum appellatum: quod in se habuit minas quas latini minas dixere octoginta: & Atticum quod sexaginta: mina in se habuit drachmas centum. Drachma scrupulos tres: scrupulus obolos duos: obolus siliquas tres: Libra romana quam eandem fuisse qua nos utimur nedum coniectura: sed uera computatione puto me reperisse: uncias in se habuit duodecim: uncia drachmas octo: & sic libra drachmas nonaginta sex: Unciæ & Drachmæ in numero nostræ & antiquæ libræ conue

niunt: quia totidem nostram librā constituunt: Drachmas uero, & uncias antiquas nostris conuenire duplici argumento & utroq; probabili: & quasi demonstratio uero puto deprehendisse: cum apud antiquos: & nostro æuo drachmam esse octauam partem unciaē constet & denarii antiqui: quos frequentiores pondere drachmæ fuisse inferius apparebit: nūc diuersissimus in regionib⁹ reperti octo nostram (sicut & antiquam unciam) et nonaginta sex librā impleant. Præterea sicut uncia nostri temporis caractos. cxliiii. continet: quo pondere fere minimo monetarii, & aurifices nunc utuntur. Drachma uero quæ est octaua pars unciaē caractos. xviii. ita antiquam unciam & drachmam totidem siliquas: ex computatione p̄missa apparet habuisse: Siliquas uero antiquas nostris caractis conuenire & nomine / & effectu omnibus: qui experiri curabunt constare poterit. Quia pro siliqua semina illius pomi siue fructus quæ Græci ceratiū, Nostri uulgo nunc charobam appellant accipiebant: & inde græco corrupto uocabulo pro siliquis caracti nomen in usu esse cœpisse librando deprehendi / quia eiusdem sunt ponderis / si semina pleniora / & matura / & non flaccida, & exhausta eligantur: Sed Romani in mētionē pecuniæ: & maxime festerii / ut inferius demonstrabitur. Mina. s. pondo inferius declarando: & non sua libra communi usi sunt / ut in numero rotundo: uidelicet drachmarum centum / ut talento / & sestertio conueniret. Libra Attica i se habuit drachmas. lxxv. quæ postea in pondere aliarum rerum in suo statu perseuerauit: in pecuniis uero ut sine detrimento creditorum debitores subleuantur / ex decreto Solonis ad centum drachmas excreuit: & Mina appellata fuit (ut Plutarchus in eius uita) Hæc quæ de talēto / mina & aliis ponderibus superius

B

dixi / si quis exquirere uoluerit / præter ea: quæ sparsim apud auctores reperiuntur ordine omnia in tractatu metrico de ponderibus in uolumine Prisciani inserto uideri potest. Pondera antiqua nostris conferre meus labor fuit / quæ ad declarationem sestertii / ut necessaria præmissi: Athenienses aliquando non solum diuitiis / celebritate / potentia: sed etiã bonis artibus / disciplinis / moribus / institutis / & maxime politia: & elegãtia florere: quos Romani potentiam adepti cognoscentes cæteris præstare gentibus / in multis imitati sunt diuersi ponderis: ut & aliæ gentes argenteum nũmum signauerunt / & drachmas / & tetracos a pondere cognominatos: sed in præcipuo usu habuerũt: nummos pondere: & nomine drachmæ: & alios diuersi ponderis effigie noctuæ signatos: qui adhuc frequentiores in ruinis: & apud auctores maxime græcos in mentione pecuniæ reperiuntur: & in præalegato tractatu fit mentio: & Plutarchus designatis effigie noctuæ in uita Lyfandri / & alibi de drachmis attestatur / Romani rudi ære primum / sed post Seruium Tullium regem signato usi sunt: ut asses qui primum librales teste Plinio / loco inferius adducendo: & Gellio libro. xx. cap. primo urgente bello unctiales cum nota Iani bifrontis: & rostri nauis: & alii effigie pecudum / unde pecuniæ dictæ signati fuerunt: cuius notæ, & ponderis antiquissimos uidi, & appendi. Argento signato uti coepisse Romanos quinq; annis ante bellũ Punicum attestat Plinius libro. xxxiii. cap. iii. & quia nummus argenteus pro decem libris æris permutabatur: denarius appellatus est pro quinque quinaris: sestertius pro duabus libris & semisse: Sed quum postea asses unctiales fieri ceperunt placuit denarium pro assibus. xvi. Sestertium pro quatuor permutari / & sic semp sestertius fuit

quarta pars denarii, quem tamen (ut nomē significat) in sti-
pendiis: & apud auctores in mentione pecuniæ semper pro
decem assib⁹ receptum fuisse Plinius loco superius adducto
testat^r: & Plutarchus in uita Camilli quum scribit ei poenā
indictam a Populo. xv. assium: declarat eam summā. M. D.
drachmas conficere. Liuius eodē loco. xv. mill. grauis æris
fuisse dānatum: & Liuius in actis Seruii Tullii regis in men-
tione census scribit primam classē ex iis: qui centum mil-
lia æris: uel supra census haberēt. Secūdā ex iis: qui a. lxxv.
millibus usq; ad cētum millia. Dionysius Halicarnasens eo-
dem loco scribit primam classē fuisse ex iis, qui cētum mi-
nas, uel supra haberēt in cēsu: Secūdam a decem drachma-
rum millibus / quæ summa eadem est usq; ad. lxxv. minas.
Item Liuius libro sexto primæ Decadis scribit Camillo di-
ctatori per Tribunos Plebis quingentorū milliū æris mul-
ctam indictam: si quid pro dictatore egisset. Plutarchus ea-
dem scribēs quinq; myriadum drachmarum argenti poenā
indictam: quæ summa quinquaginta millia denariorū signifi-
cat: quæ decies multiplicata quingenta millia æris efficiet:
& ex hiis, & reliquis: quæ sequūtur apparet: quom apud au-
ctores poena uel præmium grauis æris reperitur semper in-
telligi debere de assibus qui. x. singulos denarios represen-
tabant: et denarios pondere drachmæ in frequentiori usu
fuisse: quos ut asses uariante tempore mores uario ponde-
re signatos: et tandem ad imitationē Atticorū in Drachma
resedisse opinor. Denarium Romanum: siue Nummū argē-
teum reperio aliquando fuisse pondere drachmæ adiecta
parte tertia: et sic scrupulorum quattuor. Tres. n. scrupuli
faciunt drachmā: et iste denarius ad computationē Talēti
magni conuenit: quod erat minarum. lxxx. et librarum Ro-

manarum. lxxxiii: et vnciarum. iiii. et sic eodem modo sex millia huiuscemodi denariorum: qui scrupula continent quattuor / faciunt talentum maius / quo eorum qui Drachmae sint pondere / talentum minus / quod erat minarum. lx. et. lxxii. huiusmodi deinde signabantur ex libra argenti: et de hoc denarii quattuor scrupulorum intelligit Liuius libro quarto Decadis quartae prope finem: quum dicit signati argenti. lxxxiiii. fuere atticorum tetracinorum / trium fere denariorum in singulis est pondus: cum tetracini dicantur a quattuor drachmis: et sic scrupulorum duodecim: et cum singuli tetracini essent ponderis trium denariorum: apparet denarios aliquando fuisse ponderis quattuor scrupulorum. s. drachmae addito scrupulo: Alium fuisse et frequentiore / ex quibus multi antiquissimi adhuc reperiuntur, ponderis partem ultra drachmam: adeo quod in qualibet uncia drachma comminueretur, et sic ex uncia denarii septem: Et de hoc credo intellexisse Plinium libro. xii. capite ultimo, quum scribit / drachma Attica fere denarii argentei habet pondus: sed ita expresse exponit Cornelius Celsus libro quarto capite. xii. de ratione ponderum / quum dicit in uncia pondus denarii septem: et huic computationi conuenit auctoritas Plinii, quem Hermolaus uitiatum credidit libro. xxxiii. capite. viii. in fine quum dicit iustum esse ex libra argenti. lxxxiiii. denarios signari: quem locum Hermolaus ut uitiatum correxit, et tamen si recte computetur quod in uncia sit pondus denariorum septem: Ex duodecim unciis, et sic ex libra potuerunt signari. lxxxiiii. denarii. denique crescente auaricia ad imitationem Graecorum pondere drachmae denarii signari ceperunt: et ii frequentiores apud authores, et in ruinis: et in thesauris passim reperiuntur, et talento / et minae / et sestertio magis conueniente

ex quibus plurimos antiquissimos, et diuersis notis signatos diuersissimisq; in regionibus repertos uidi, et appensos omnes ponderi drachmæ conuenire deprehēdi: quod maximā fuisse coniecturam Romanæ iustitiæ regi Taprobanes Plinius attestat libro. vi. capite. xxii. quum in captiua pecunia denarios pari pondere: et diuersarum imaginū reperisset: et si magnitudines: et non imagines in libris impressis corrupte legatur: tamen in antiquissimo manuscripto imagines & non magnitudines legi & recte: & hos fuisse proprie denarios: uel magis communes attestat Liuius libro quarto Decadis quartæ: Ultra q; huius ponderis frequētiores adhuc reperiuntur: & inferius authoritate aliorum comprobabit, quū scribit Achæos a Flaminio admonitos redemisse suos itali generis per totam Achaiam: eamq; redemptionem centum talentis stetit Achæis: quum quingētos denarios precium quod redderetur dominis p̄ singulis seruis statuissent, mille. n. & ducentos ea ratione Achaia habuit: Quod si recte computetur constabit talentum. lx. minarum: & sic Atticum sex millia denariorum continere. Idem Liuius si cū Plutarcho conferat comprobabit denarios: & drachmas eiusdem æstimationis fuisse: cum alter ipsorum drachmas, alter totidē bigatos Badio Nolano a Marcello donatos referat, & Appianus libro tertio scribit Octauium quingētas drachmas ueteranis, quos ex municipiis collegerat promississe. Cicero idem exprimens totidē denarios dedisse scribit in epistola Sexta libro sextodecimo ad Atticū: & in alia ad Quintum fratrem: & in aliis locis clare constat: idem Plinius si recte, & nō deprauate legatur, attestatur lib. xii. cap. xv. quum exprimit tertiam partem minæ denariorum. xxxiii. habere pōdus (ut in codice manuscripto legitur) quamuis. xxxviii.

corrupte legat in impressis : ex tribus his generib⁹ denariorum
primum in aliud nomen transisse: uel in defuetudinē abiisse
reor: Ex duobus sequentibus aut utrūq; in tertio mutatum:
aut retenta estimatione pondus iminutum: & in totū drach
mæ adæquatum: ut talento & sestertio examussum conueni
ret: & si aliqui maioris: aut minoris ponderis nūmi antiqui
argentei reperiuntur: non denarii: sed extraordinarii existi
mandi sunt: (ut etiam nostro æuo signari scimus) De sestert
tio multum inter doctos hæsitatum : pauci nomen / nulli (q^o
sciam) adhuc significationem intellexerunt. Et Hermolaus
nostræ ætatis literaturæ solertissimus indagator pro incom
perto sibi: uel aliis aliquando discutiendum reliquit : quod
tandem illi, & multis aliis doctissimis uiris, qui hoc ignora
runt: doctrina & ingenio longe impar excussi : et duplex eē
sestertium obseruauit : maius / & minus / quid inter se diffe
rant declarabitur. Sed quia alterum ab altero uel nota / uel
adiectioe apud authores dignoscatur: non dum mihi ple
ne satisfacio, quia codices Synonimo corrupti non bene
possunt obseruari : cum eodem nomine: & uocabulo res di
uersissima existimatione reperiatur : quo nunc legentes: &
forte olim scribentes hallucinati sunt. Sed cum sestertium
neutro: & uirili genere: & cū adiectioe nūmi: & sine: apud
authores inuenerim / ualde opinor (si libri essent sinceri) hac
differentia dignosci posse: q^o uirili genere: & cum adiectio
ne nummi de minore / & sic æris / qui (ut infra declarabitur)
erat quarta pars denarii / ut sestertius nummus: neutro autē
& simpliciter positum / ut sestertium de maiore / & argenti
intelligi debere: Et hæc differentia potest elici, ut alia ommit
tam, ex uerbis Gellii qui libro. ii. cap. xxiiii. dicit sestertios
trecentos in cœnam insumere ius esse / & intelligitur tunc

de minoribus: & Tranquilli qui. C. Cæs. sestertios. CCC. legasse uiritim: & de minorib⁹ constat itellexisse ex summa, quæ nimia esset, si tot Sestertia Po. Ro. uiritim legasset: & authoritate Plutarchi in uitis Antonii: & Bruti / dum facit mentionem de eodemmet Legato Cæs. & lxxv. drachmas unicuiq³ ciui Romano legasse dicit: & clarū sit. lxxv. drachmas: & sic denarios. CCC. sestertios repræsentare: cum sestertius sit quarta pars denarii: & Cornelius Tacitus libro. xvii. scribit post seditionem militarem, qua milites triclinium irruerunt / Othonem quina millia nummum singulis donasse: Plutarchus in uita Othonis eadem scribens M. CC. & quinquaginta denarios dedisse / quæ est quarta pars quinq³ millium. Et Varro de lingua latina declarâdo sestertium masculino genere ponit: quib⁹ exemplis: & aliis inferius in maiore dicendis & multipliciter adduci possent, satis apparet Sestertium æris fere semper uirili genere & cum adiectione / uel nuda appellatione nūmi: argenti uero neutro: & simpliciter positum reperiri apud authores: sed quia aliquâdo confusa reperiuntur: credo uitio scriptorum, adhuc nolo affirmare superius adducta, ne uitia librorum mihi pro incitia imputentur: sed satis sit admonere cū inter se tantum differant, ex precio facillima coniectura cognosci posse de quo sestertio authores itelligere uoluerint. Succurrebat etiam antiquos figuræ Sestertii aliquam notã fortasse addere consueuisse / qua maiora a minoribus sestertiis distingueretur. Quæ postea quum per incitiam apponi desiisset inde obortam confusionem: & hæc sedet sententia: Sestertius igitur ut a minori incipiam teste Plinio libro xxxiii. cap. iii. & Varro libro quo supra: & aliis / dictus quasi semitertius: uidelicet q³ semis tertio loco: uel tertix libræ

post duas poneretur: & hoc nomine intelligebatur pondus
duarum librarum adiecta semi / & ideo hac figura LII scri-
bebatur: uel hac LIs / ut ea intelligeretur duas libras inte-
gras fuisse adiecta semi: & sic pro quarta parte denarii: cum
primum denarius argenteus pro decem assibus æris permu-
taretur: & de hoc intellexit Varro de re rustica lib. iii. cap. ii.
dum scribit quinque millia turdorum uenisse denariis ternis:
ut Sexaginta millia ea pars reddiderit: & intelligit de Se-
stertiis (ut constat ex sequentibus) & in libris scriptis apparet
figura LII : cum uero quinque millia turdorum ternis denariis
singuli uenierint / & tota summa esset denariorum quinde-
cim millium: sequitur quod hæc summa quater multiplicata sexa-
ginta millia redderet. Item de hoc manifeste intelligit Ci-
cero in Verrina quarta in oppositione frumenti æstimati:
ubi apparet ternos denarios sestertios. xii. ualuisse: & sic
Sestertium fuisse quartam partem denarii: & in legato Cæs.
superius adducto: & aliis præmissis. Itē ex locis collatis Plu-
tarchi in principio uitæ Gracchorum & Plinii lib. xxxiii. cap. xi.
Dum utrobique sit mentio diuersis nominibus de æstimatio-
ne delphinorum aureorum: & in uita Syllæ in principio scri-
bēs mille nummos drachmas. CC. & quinquaginta ualuisse:
& ex Lampridio in uita Seueri quum scribit milites dena
millia poposcisse exemplo eorum, qui olim Augustum Ro-
mam deduxissent / & Appianus libro. iii. scribit duo millia
& quingētas drachmas illos recepisse. Et Plinius lib. xxxiii.
cap. iii. manifeste dicit / adeo quod non indiget disquisitione:
ex quibus satis constat Sestertium nummum / fuisse quartam
partem denarii / & drachmam denario conuenisse: sed diffi-
cultas fuit in maiori Sestertio: quod a nemine authorum
declaratum ex diuersis fuit necesse elicere: & excussi tandem

ad exemplum illius minoris maius fuisse repertum / & sicut illo duas libras & semis æris / ita maiore tantumdem argenti, uidelicet duas minas & semis / & sic ducentas & quinquaginta drachmas, uel denarios representari: Et si forte cui dubium faceret: quod duæ libræ Romanæ: & Semis ducentas / & quadraginta, & non quinquaginta drachmas efficiant / quæ ad Sestertium maius: ut infra dicetur: requiruntur: ut hoc discutiam / obiter declarabitur: quid uelint significare authores: & maxime Liuius: quum dicit pondo mille: & reliqua, in quo multos uidi hæsitare / Sciant igitur, qui hoc ignorant: Romanos in plurimis / & maxime in hac parte Atticos imitatos / sicut illi in commertio omnium aliarum rerum sua libra. lxxv. drachmarum in argento uero mina / ita ipsos in aliis rebus communi libra. xcvi. drachmarum in mentione pecuniæ fere pondo indeclinabili usos fuisse, quo centum drachmas ad exemplum minæ representari significabant: & ideo in Sestertio non libra: sed pondo intelligi debere: & sic. cc. & quinquaginta denarios: quod ex multis & maxime autoritate Plutarchi & Liuii / si loci conferantur / comprobabitur: in quibus de eadē re loquuntur. Liuius dicit Fabiū pondo bina: & Selibram pro recuperandis captiuis. Plutarchus in eius uita ducentas / & quinquaginta drachmas: & sic Sestertium persoluisse / uidelicet duas minas: & semis: & sic ducentas & quinquaginta drachmas, uel denarios: Et clarius demonstratur autoritate Pompo. Iurisconsulti in titulo de auro & argento legato in. l. quæ incipit. Scribit Quintus Mutius. His præmissis: quod Sestertium maius: & sic argenti ducentos & quinquaginta denarios in se haberet ex inferius dicendis clare constabit: & primo ex ætymologia uocabuli: ut superius declaratum fuit, scilicet quod in se habeat duas libras & semis ar

C

genti/ut minor æris: & authoritate Auli Gellii libro.v.no
ctium Atticarum cap.ii. quum scribit equum Bucephalum
emptum.xiii.talentis:& computando dicit.xiii.talēta/æris
nostri sūma est Sestertia.ccc.&.xii.quæ si recte computent
ex his:quæ superius dixi:constabit singula sestertia.cc.& qn
quaginta denarios in se habere:quæ trecēties/ & duodecies
multiplicata lxxviii.millia reddent:Quæ summa.xiii.talē
ta repræsentabit tribuendo singulis talentis sex millia dena
riorum, ut superius authoritate Liuii de talento demonstra
tum fuit. Confirmatur Plutarchi authoritate in uita Fabii:
quum scribit Fabium dictatorem uouisse.ccc.xxxiii.Sester
tia:totidēq; denarios addita tertia parte pro musicis spe
ctaculis faciēdis: & postea addit hoc caput est octo Myria
des drachmarum:& drachmæ.iii.mille quingentæ octogin
ta tres:& oboli duo.Quæ summa si Sestertium pro ducen
tis & qnquaginta drachmis: & sic denariis / accepta fuerit,
computatio Sestertiorum / summæ denariorum usq; ad obo
los conueniet. Et ex his locus Liuii in hoc corruptus corri
gi potest. Idem alio in loco ostēdit Plutarchus in uita Mar
ci Antonii in principio:quum exemplum eius liberalitatis
exponens scribit cuidam ex amicis dari iusserat duo millia
& quingenta:Quod Romani decies Sestertiū uocant:quæ
computatio.ccl.denarios pro singulo Sestertio respondet:
Ad hoc probādum accedit locus Trāquilli in uita Cæs. ubi
loquitur de præmiis ueteranis militibus promissis: et bina
Sestertia:quæ in initio ciuilis tumultus promiserat, et reli
qua.Appianus libro.ii.scribens de Seditioe Placentina di
cit quinas dedisse minas in initio belli ciuilis promissas: Ex
quibus apparet eandem summam promississe diuersis nomi
nibus positam apud diuersos authores: et Sestertia singula

CC. et quinquaginta denarios ualuisse, uidelicet duas minas et semis. Prædicta comprobabit computatio Sestertiorum traditorum Scaleno ad corrumpendum iudicium in oratione Cluentiana: et clarius in epistola Ciceronis. xiiii. libro quarto ad Atticum: quum scribit candidatos Sestertia quingena apud Catonem deposuisse. Plutarchus in uita Catonis scribit. xii. millia: et semis drachmarum: quæ summa si in quinquaginta partes diuidat. cc. et quinquaginta drachmæ in una quaq; parte reperientur: et sic. xii. millia: et quingentæ drachmæ quingena Sestertia efficiunt: ex quibus declaratur locus Iuuenalis non bene intellectus / qui in Satyra quarta hoc confirmat: quum dicit: Mulum sex millib⁹ emit: æquantem sane paribus Sestertia libris: Quia quum dicit sex millibus intelligit de Sestertio minore. s. æris: et de quarta parte denarii / cum postea dicit: Æquãtem sane paribus Sestertia libris, intelligit de maiore: et sic argenti, uidelicet quod mulus tot libris penderet: quot Sestertiis maiorib⁹ emptus esset: quia sex Sestertia maiora mille: et quingentos denarios reddunt: qui quater multiplicati sex millia Sestertiorum minorum repræsentabunt: Ex his uersibus Iuuenalis opinio aliquorum omnino confunditur putantium unicum tantum Sestertium reperiri. Sed cum adiectione numeri mille semper debere scribi / et intelligi: quia nullibi reperitur mulum sex millib⁹ libris pepédisse: et pro miraculo Plinius refert: unum octo librarum Claudio donatum: qui forte idem fuit: de quo Iuuenalis mentionem fecit: quia illa additio numeri mille, nec in hoc loco / nec in alio / ubi reperitur Sestertium carmini insertum potest conuenire: et in aliis locis satis constat fuisse duplex. Accedit ad probationem Sestertii computatio pulcherrima Ciceronis in Actione tertia in

Verrem prope finem, quum ex libellis publicanorum conatur detegere Verris furta: quæ cum mihi naturam huius aduerbii duodecies præcipue demonstrauerit / quid de illius, & aliorum similium significatione ut decies:uicies : & reliquorum hætenus obseruauerim hinc sumpta occasione obiter anteq̃ ad computationem deueniam proferre libet: quæ aliquando suum tantum numerum referre / multoties p̃ centum millia multiplicari apud authores reperi : & cum eiusdem uocis & Synonima legantur / qua ratione, uel nota tantum differant adhuc mihi non bene fuisse compertum ingenuè non inficior. Sed cum ingenui sit / si quid boni perficere non possumus / Saltem uoluisse præferre satis erit mihi homini negociosissimo / & alia professione distracto: Alteri cui ocium, & ingenium magis suppetat occasionē præstare perficiendi: quod inchoaui. Prima differentia obseruatio fuit, q̃ in pluribus locis inueni huiuscemodi aduerbia : quæ cum ad multiplicationem alterius numeri apposita fuerunt suū tantum numerum referre / ut decies centena / decies millena / quum uero ad designandam alterius rei quantitatem deperse reperiunt / per centum millia multiplicari : ut decies Sestertium decies talentum: de utraq̃ significatione multa sunt exempla apud authores / ea tamen solū adducam / quæ computationibus deprehensa negari non possunt. De prima multa in Arithmetica Marciani Capellæ in pluribus locis, & maxime infra scriptis in cap. de Hexade in fine ubi computatur: q̃ duo decies septuagena bina. Dccclxiiii. reddant pari: & impari in fine. Et capite sequenti in fine. Itē de per se compositis / & in aliis computationibus sequentibus : & ne solus Martianus sit author: Macrobius accedat in comētario de somnio Scipionis in computatione annor̃ eius

uitæ ibi per septies octies Solis anfractus / quam summam
Macrobius scribit quinquaginta sex referre: & sic octies: &
septies suum tantum numerum referunt: Et supra ubi dicit:
quod decies septem: uel septies decem reddunt septuaginta.
Item ex Plinio multa possunt adduci: ut in lib. xiiii. cap. iiii.
ad finem / loquendo de uinis ibi Maronæum uities tantum
addito aquæ miscendum. Item libro. xxxi. cap. ii. ubi duode-
cies in simplici significatione. Item eodem libro cap. v. ubi
quinquies / & in Varrone de re rustica cap. lxiiii. loquendo de
amurca: & in Columella in pluribus locis: & maxime in de-
mensione agrorum. De alia item significatione etiam plu-
ra possent adduci ex Tranqullo: Cornelio Tacito: & Plinio:
& aliis authoribus obseruata: Sed Cicero mihi sufficiat in
Philippica scdâ: & in loco superius adducto, in quo compu-
tatio nullam dubitationem reliquit: duodecies per centum
millia multiplicari debere: Sed quæ differentia de qua supra
non bene comprobari uidetur: cogitatio ad aliam transcen-
dit / quod fortasse apud antiquos hæc aduerbia non ead-
dem uoce, sicut nostro seculo proferebantur: Sed quum per
centum millia multiplicari debeant / non decies / duodecies /
millies / sed deciens / duodeciens / milliens interposita litera / n /
proferebantur: quæ postea forte per inscitiam desit inter-
poni (ut in pluribus dictionibus antiquis contingit imitari)
exempla habeo huiusmodi dictionum: si codices sunt sice-
ri: in Varrone de lingua latina: ubi tractat de numeris: ibi le-
gitur. Hoc decies huius deciens si corrupte: uel aliud inten-
dens iudicium sit penes legentes. Item in Asconio pediano
in expositione secundæ actionis in Verrem / ubi excusat Ci-
ceronem, quod in diuinatione dixerat Verrem millies Sester-
tiū expilasse: in actione uero quadragies, ibi legitur milliens;

& non millies utrum uero recte: aut corrupte non contédo. Hæc uolui dixisse, ut omnia quæ in hac materia hæctenus obseruaueram: proferrem: Illud magis opinor: apud antiquos hæc aduerbia aliqua nota: seu figura addita discreta fuisse: qua simplicia a multiplicatiuis istius generis dignoscebantur: quæ quum postea: ut in multis aliis per inscitiam apponi desierint: nobis inde confusioné: & ignorantia irrepisse, ut potius coniectura quàm ratione cognoscantur: Sed iam satis superque mihi de aduerbio duodecies: Ad Sestertiũ: & computationé Ciceronis reuertar: qui in loco superius adducto intendens ex libellis publicanorum detegere Verris furta, scribit in eis deprehendisse ex uicesima portorii reꝝ nomine Verris exportatarum / publicanos Sestertia. lx. perdidisse, & de maioribus intelligédum: & Inferius ex portorio argumentando infert res ipsas exportatas duodecies Sestertiũ valuisse: & intelligendum de minoribus / si illud duodecies suum tantum numerum referret: argumentum non procederet: nam absurdissimum esset plus fuisse uectigal / quàm mercaturam: si per centum millia multiplicet / ex computatione fortissimum elicitur: & Sestertium comprobatur: Nam Sestertia. lx. argenti computando singulis. cc. & quinquaginta denarios. xv. millia reddent. Quæ summa fuit portorii: seu uectigalis rerum exportatarum: qui uicies multiplicati trecenta millia efficiet. Ex his: quæ dixi: clarum est Sestertiũ æris, & sic minorem esse quartam parté denarii: hac ratione. ccc. millia denariorum quater multiplicata duodecies centena millia Sestertiorum efficiet. Volens igitur Cicero ex uectigali pretium rerum nomine Verris exportatarum: quas omnes prouinciliabus extortas uult intelligi arguere. Scribit summá portorii ex uicesima æstimationis. lx. Sestertia,

& sic denarios. xv. millia fuisse precium rerum uicies multiplicatum. ccc. millia denariorum : & sic duodecies centena millia Sestertiorum minorum : quæ summa ad nostras pecunias relata (ut clarius demonstretur) intelligi debet precium uectigalis fuisse nostrorum aureorum mille : & quingentorum rerum uicies pluris æstimatarum triginta millia : & tantam summam expilasse Verrem Cicero ex præsuppositis conat' arguere : & sic locus erit clarus : & Sestertium comprobabitur. Ex hisq; multi alii corruptissimi in illis actionibus aliquando corrigentur : quos nunc nolui pertentare : quia summa simpliciter positæ non possunt cum aliis computando deprehendi : & in hoc loco addatur locus Gellii : qui multipliciter huic meæ commentationi suffragatur : qui alio in loco & talētum : & denarium : & utrunq; Sestertium obiter declarat libro quarto cap. xvii. scribens Aristotelem libros Speusippi Philosophi tribus talentis emisse : & declarat eā summam esse nummi nostri / duo & septuaginta millia. Huic computationi omnia : quæ superius dixi conueniunt : Videlicet talentum Atticum esse. lx. librarum : & sex millia denariorum, & sic tria talenta decē & octo millia denariorum conficiunt. Quæ summa quater multiplicata. lxxii. millia nummum Sestertiorum minorum : eadem in. lxxii. partes diuisa : quælibet pars. cc. & l. in se habebit : & sic totidē Sestertia maiora efficiunt : & quum scribit Platonem decem millibus denariorum libros Philolai mercatum / eos cum drachmis conuenire attestatur : cum alibi reperiatur illos cētū minis emisse, quæ decē millia drachmarum cōficiunt. His satis puto Sestertium demonstrasse : & quicquid super addatur potius fastidio : q̄ comprobationi accessurum : non inficior tamē nonnulla : quæ huic meæ commentationi non conueniunt apud au-

thores reperiri posse, eaq; corrupta non discrepantia audeo affirmare: cum numeri in distantiis locorum: & in precii rerum: & in qualibet parte penes authores positi corruptissimi reperiantur: qui uel ex his: quæ superius dixi: uel ex coniectura ex precii rerum subducta facile poterunt emendari: Nonnulla tamen/ quæ magis discrepare uidentur: apponere uolui: ne uel incitiam præterisse/ uel dissimulando omisisse uidear: quæ & ipsa esse corrupta: & autoritate eorum: quæ superius adduxi/ & Etymologia Sestertii comprobari potest: Ea tamen ne potius imutare, quàm corrigere codices dicar, aliter non attingam: satis sit admonere: quæ nunc occurrunt: locos apponam in Pliniis impressis: ut inferius legitur libro xxxv. cap. x. cc. medium: Talētū Atticum: ut ait Varro. xvi. Sestertiis taxatur: hæc a meo Sestertio discrepant: & si liber Varronis extaret: uel hic constaret / tota mea ratio destrueretur: quia ex præsuppositis talentum Atticū non. xvi. sed. xxiiii. Sestertiis taxatur: Sed Varro in hoc deficit: & locus Plinii esse corruptum / præterquàm quod ratione: & autoritate conuinci potest, Accedit ingens argumentum: quod codicem manuscriptum: & antiquissimum uidi multum in hoc loco dissimilem/ & non multum a recto sensu discrepantem: Apparet: ut infra/ Talētum autem Atticum. M. Sex. taxat Marcus Varro: eodem libro multis in locis obseruauit eadem quasi figura libras: & Sestertia scribi: ut inferius manifesto exemplo tabulæ Aristidis demonstrabitur: & si sex in. lx. corrigatur: sensus constabit: Quia uere talentum Atticum sexaginta libris taxatur: eadem ratione potest intelligi: & corrigi locus Gellii: qui libro primo cap. viii. Scribit Laidē pro mercede concubitus decē millia denarioꝝ poposuisse: & Demosthenē dixisse: Non emo tanti poenitere: & exponēdo decē

millia denariorum scribit: id est Sestertiis cētū. Macrobius libro secundo Saturnalium in dictionibus scribit: Semitalentū Laidem petiisse / quod est tria millia denariorum: Sed nec talētum: nec Semitalentum: nec decem millia denariorum centum Sestertiis conueniūt: quæ mea computatione. xxv. millia: & non decem millia denariorum conficient: Quæ si quid ambiguitatis meo Sestertio afferunt / ut alia superius adducta omittam / authoritate eiusdem authoris: quem eodem uolumine sibi contrarium fuisse non est uerisimile, confirmatur: & ut alia Sestertia non congruentia / ita & hunc locum uitio scriptorum uitiatum opinor: erroremq; ut in Plinio ex figura notæ processisse: quia in libris manuscriptis hac nota ℥; Sestertium: & libras significari inuenio: Videlicet pro duo. ll. & .s. duas libras: & semis: quod est Sestertiū: Et eadem figura libras simpliciter intelligi: qua figura libras deceptum quum libras locus significaret: Extenso caractere (& si credam, si codices essent sinceri, inter se differre) Sestertia transcripsisse opinor: quæ eadem pene figura: & nota aliquando scripta reperiantur: Et si libris, & non Sestertiis legas sensus constabit: Quia ex superscriptis ostensum fuit pro Myriade drachmarum: seu denariorum centum libras: seu minas argenti intelligi: & ideo recte possumus opinari hūc sensum auctoris fuisse: & hoc errore multos libros deprauatos reperiri: cum Sestertia pro libris: & e conuerso transcripta fuerint / ex quibus sufficet hic unum ex multis exemplum ponere, ut prædicta comprobentur: & locus Plinii obiter corrigatur, Scribit. n. libro. vii. cap. xxxviii. & lib. xxxv. cap. x. unam tabulam Aristidis Thebani pictoris Atalum regem centum talentis licitatum: tandem libro eodem xxxv. cap. iiii. scribit sub hasta ab eodē emptam. s. reuocatā

D

Sex millibus Sestertium: si sestertium: seu Sestertiorum ad-
mittimus, Plinius sibi cōtrarius reperiet: quia nullomodo
sexmillia Sestertiorum / siue ærea / siue argentea / seu cuiuscunq;
cognitæ summæ centum talentis possunt conuenire. Et ideo
quasi ē necesse confiteri errore figuræ consimilis pro libris
Sestertia transcripta: quæ sexmillia numero & æstimatione
examussum: & ad assem centum talentis respondent: & obi-
ter ex his arguitur: & quasi demonstratur antiquos (sicut &
Venetos nostro æuo) pro libris summam .x. aureorum usur-
passe (ut inferius in nūmo aureo declarabitur) quod etiam
aliis in locis uidetur Plinius comprobare: libro .xiii. cap. xv.
scribit mensas citreas libris .xiii. & .xiiii. emptas. Item libro
xxxv. cap. vi. de creta Cymolia scribēs precium ei in pondo
sex librarum: quæ uel Sestertia, uel libras quilibet ex sensu
suo opinet: Satis fuit demonstrare inuicem sæpius transcri-
pta fuisse: & loci superscripti Plinii, & Gellii potius corru-
pti q̄ contrarii meo Sestertio existimentur: nec uideatur ab-
surdum libras aliquando pro pondo: uel mina sumptas: cū
uocabula rerum tam paruo discrepantium: scilicet quattuor
drachmis tempore facillime corrumpi potuerunt: alium lo-
cum multū discrepantem inueni in Lampridio in Helii ga-
bali / quum narrando eius luxum scribit eum nunq̄ minus cē-
tum coenasse Sestertiis: & declarando dicit: hoc est argenti
libris triginta / quæ nullomodo Sestertiis conueniūt quæ .cc.
& quinquaginta libras repræsentabūt: q̄ locus si pro libris
argenti auri legas / non multū a meo Sestertio distabit / com-
putatione auri ad argentum inferius apponenda. Si tamen
uel aliquid Sestertiis addas / uel ex summa auri detrahas sci-
licet ratione Liuiana / uel Sestertiis .xx. addas / uel libris auri
quinq; detrahas / uel alia ratione aliqd minus. Hæc quæ ma-

gis offendebant apponere uolui (ut si quæ alia, quæ non ob
seruaram reperiantur: corrupta (ut hæc) & non discrepantia
existimatur: cum in nulla parte authores corruptiores sint,
q̄ in numeris: & ponderibus: & distantiis locorum (ut prædixi.)
¶ Nummi aurei ratio difficilior / et quasi incomprehensi-
bilis uidetur: quia pondus: et precium multipliciter uariavit:
ut etiam temporibus nostris continue fieri uidemus: et ut re-
liquas nationes omittam, quibus aurum non modo seculis,
sed quasi nūdinis diuersimode existimatur Venetiis: ubi res
nummaria: et stabilius: et fidelius tractatur: apud auos, et pro
auos nostros nummus aureus quinque libris paruorum taxaba-
tur: Temporibus uero patrum nostrorum ad uiginti octo gros-
sos multiplicando usque ad sex libras creuisse constat: ætate
uero nostra grossum additum / et continue precium auri mul-
tiplicare scimus: De pondere etiam non satis est: quod aliquid
quotidie subtrahatur, sed (quod peius est) materia adulteratur:
adeo semper uiguit: et uiget illa tantum a sapientibus dam-
nata Auri sacra fames: quam uel parem: uel maiorem fuisse
apud antiquos: et exemplis / et auctoritate satis constat: et ut
alia omittam: quæ precium auri uariasse: et nummum au-
reum diuersa ratione estimatum fuisse demonstrant: Sueto-
nius in uita Cæsaris dictatoris cap. de eius repacitate scribit
Cæsarem aurum tribus millibus nummum in libras permuta-
tasse: quod ratione Liuiana inferius ponenda / qua aurum ar-
gento decuplo ualuisse ostenditur: nummis tribus millibus
octingentis: et quadraginta æstimatum in libras dici potest:
et sic quasi in quarta parte pluris (nisi error sit in libro) et alia
computatione plus: sed qualecunque precium fuerit, ex eo sa-
tis constat ratione copiarum: et defectus aurum minoris: et plu-
ris æstimatum / ut etiam temporibus nostris fieri scimus: ta-

men in re tam dubia: et incerta / et mihi nunc aliud aperti: & occasione Sestertii obiter assumpta: Quod potui tumultuaria commentatione exquirere, Sestertio apponam, et maxima cum ea / quæ dicturus sum de hac materia pecuniis: et cōmertio nostri temporis satis conueniāt. Nummum aureum igitur teste Plinio in illo loco communi / ubi præcipuæ scribit de pecuniis libro. xxxiii. cap. iii. post annum. lxii. Signatum fuisse, q̄ argentum: et scrupulum ualuisse Sestertiis uicenis: et reliqua: quæ sequuntur. Quem locum puto corruptissimum: et si sincerus est: ingenue fateor me non intelligere. Et Hermolaus aliqua in eodē capite correxit: et hanc partem: ut pote de Sestertio sibi incognito ommissit: et cū locus iste sit præcipuus in ista materia in eo laborandū operæ precium est: et si rectum sensum elicere non poterimus: Saltem alteri occasionē præstare iuuat: uel rectius corrigendi, uel melius intelligendi. Scribit igitur Plinius Scrupulum auri Sestertiis uicenis ualuisse, Si de maiorib⁹ uolumus intelligere ex his / quæ diximus impossibile ē: q̄ conueniat: Si de minoribus non multum a uera discrepat ratio: Sed adhuc exemplum non inueni / q̄ Scrupulus auri Sestertiis uicenis: & sic denariis argenteis quinis: & sic quindecuplo plus argento ualeret cum ratione Liuiana paræ ultra tres Denarios: Pliniana inferius ponenda quattuor ualeret / sed quo usq; aliquid melius occurrat dicere possumus: uel numerum esse corruptū: uel precium auri: quod uarium semper fuisse diximus ad id excreuisse: sequentia uero, aut non intelligo: aut corrupta sunt: quum scribit, quod efficit in libras ratione Sestertii: qui tunc erat Sestertios nongentos: quia si uicies scrupula unius libræ: quæ sunt ducēti: & octoginta octo multiplicentur: nimis summam nongentorū excedent. Ideo

cum nec melior correctio: uel intellectus occurrat cogitabā illos Sestertios nongētos in denarios corrigere: ut inferiora conueniant: Scribit. n. iustum esse quadragintaquinque nūmos signari ex libra (& si quadragintaquinque millia corrupte legatur: ut inferius apparebit: & sic fere pondere duarum drachmarum: qui si decies multiplicentur: ratione Liuiana nongentos denarios argēteos efficient: qui pondere drachmæ signabantur: si quadraginta octo nummos aureos ex libra signari accipias (ut frequentiores antiqui adhuc reperiuntur) sexaginta ad nongentos adicies: sed sequentia absurdiora sunt: cum. xl. millia: seu. xlv. millia ex libris signari iustum esse scribat. Quæ quanto a recto sensu magis abhorrent tanto securius corrigi possunt: & absque hæsitatione firmari numero mille errore: & inscitia scriptoris: seu impressoris esse appositum / & ex forma scribendi: ut multa alia processisse opinor: quia in codice antiquo manuscripto (ut inferius scriptum inueni) xlv. Quem numerum impressores / cū tria significaret / per errorem millia imprefferunt: & per quadraginta octo / quadragintaquinque millia transcripserunt: & quia ita corrigi debeat ad id / quod summa. xlv. millia sit excessiua: & sit impossibile: quod tot ex libra signarentur: accedit ingens argumentum: & quasi demonstratio: quot nummi aurei antiqui frequentiores adhuc pondere fere duarum drachmarum reperiuntur: Videlicet triginta sex charatorum: uel parum infra / uel ultra / qui quadraginta octo (ut Plinius recte scripsit etiam nunc libram nostram implent / & nonaginta sex ex nostris / qui fere dimidio eorum pondere signant. s. drachmæ dempto charato: Quapropter in hac parte audacter codicem corrigerem: ut pro. xlv. millia. xlviii. dempto numero mille scriberentur: Hac pro disquisitione loci in hac ma

teria præcipue uolui dixisse: siquid melius reperietur: ma-
gis profecto iuuabit discere/ q̄ docere: scrupulum igitur auri
(si locus Plinii in hoc loco constat (Quod non credo) dena-
riis argenteis quinis ualebat/ & sic quindecuplo pluris argē-
to: Alio in loco idem Plinius/ & opinor rectius libro. xviii.
cap. primo demonstrant quaternis ualuisse scribens Scrupu-
la bissemi quaternis denariis permutata ut auri: & sic scrupu-
lum auri quaternis denariis permutatum ostendit: quod ma-
gis rationi: & communi usui conuenit: & alia auctoritate
comprobatur. Suetonius in uita Othonis / & Plutarchus in
uita Galbæ scribunt: Othonem quoties cum Galba cœnaret
aureos singulos uiritim speculatoribus diuisisse. Cornelius
Tacitus faciendo de eadem corruptione mētionem scribit
centenos nummos diuisisse: & sic denarios. xxv. & cum nū-
mi aurei illorum temporum/ ut superius dixi, pondere duarū
drachmarum signarētur: & sic scrupulorum sex / quæ quater
multiplicati. xxiiii. efficiunt: manifeste apparet hanc com-
putationem a ratiōe Pliniana denario Solo in quolibet au-
reo dissentire/ qui cum pars minima sit ad summam potuit:
uel ratione impressionis / uel precii uariantis / uel alia nobis
incognita excreuisse: & in hac summa talium scriptorum au-
thoritate confirmatus temporibus illis aurum argento con-
uenisse opinor, Quod superioribus temporibus minoris
(ut credi par est) Ex copia fuisse æstimatum inueni: Quæ
æstimatio commertio/ usui/ & pecuniis nostri temporis satis
conuenit, Līuius libro. viii. octauæ Decadis scribit in condi-
tionibus pacis Ætolis concessum fuisse / q̄ si pro argento:
quod certis pensionibus Romanis soluere debebant aurū
dare mallent: decem argenteos pro uno aureo præstare pos-
sent: quæ computatio/ & nomine: & effectū a commertio: &

pecuniis nostri temporis non abhorret, nisi quid minimum malitia subtrahentium iusto ponderi pecuniarum forte dissentiat: cum aureus nummus nostri temporis: qui uulgo Ducatus appellatur / iustum sit signari pondere drachmæ: uidelicet decem / & octo charatis / & si iam charatus comminutus sit, & ipse etiam nostro æuo decem fere drachmis argenti in communi commercio permutetur. uidelicet decem Iuliis Romanis / qui fere pondere drachmæ signantur / uel totidē ferrariensibus: seu Mantuanis eiusdem ponderis: & æstimationis: uel duodecim Marcellis Venetis, qui singuli quindécim charatis adiecto dimidio pendent, & fere apud omnes nationes / quæ puro metallo auri / & argenti temporibus nostris in pecuniis utuntur: ratione Liuiana argentum auro in decuplo conuenit / ex quibus obiter declarabitur: ratio satis obscura: & ut existimo usq; nunc ignorata: Libræ Venetæ grossorum: quæ aureis decem taxatur, & paruor; / quæ duobus marcellis ad imitationem Sestertiorum appellatur: quæ etiam aliquando antiquos usurpasse argumento tabulæ Aristidis superius demonstratum fuit. Quia sicut Sestertia æris / & argenti eiusdē ponderis qualitate materiæ: Ita libræ grossorum, & paruorum pondere conueniunt, materia differunt: cum libra paruorum de pecuniis æris intelligatur: quæ adhuc Venetiis hoc nomine appellantur: & sicut hodie minutissimi centum / & uiginti pro singulis Marcellis permutantur: ita olim pleniores centum, uel plures: qui libram pendebat pro duobus Marcellis permutatos audiui (& credi par est) hinc libram paruor;. s. æris p duobus Marcellis esse computatam / & appellatam ad imitationem assis antiqui, qui decem singulis denariis antiquis permutabant: p libra uero grossor; libram argenti esse intellectam, quo nomine nūmi

argentei antiqui Veneti appellabantur : qui tempore auo-
rum pleniores, & (ut ab antiquis mensariis intellexi) fere
pondere drachmæ signabantur: & centum librâ implebant,
& pro decem aureis : ut nunc idem pondus argenti ratione
Liuiana permutabantur: qui qualiscunq; ponderis fuerint ar-
genteos fuisse non ambigitur, & pro libra grossorum librâ
s. minam argenti acceptam / quæ centum drachmis constat,
satis apparet: quæ & temporib' nostris nedum nomine: sed
etiam effectû antiquæ rationi conuenit, cû centum Iulii: qui
fere minam implent: & centû / & uiginti Marcelli quasi eius-
dem ponderis pro decem aureis / qui pondere drachmæ si-
gnantur / permutentur: & sic in decuplo argentum auro etiã
nobis cõuenit, Huic computationi uidetur conuenire locus
Lampridii, si locus ex sensu meo corrigatur: quum scribit in
uita Alexandri prope finẽ. Vectigalia publica in id contra-
xit: ut qui decem aureos / sub Aelio Gabalo præstiterant ter-
tiam partẽ auri præstarent: Corrigo Argenti ex iis / quæ se-
quuntur: quia se declarando scribit, Hoc est trigesimam par-
tem : Et si auri legat' impossibile est tertiam partẽ auri esse
trigesimã : Si argenti computationi Liuianæ congruit: uer-
bi grã sic statue / q; singuli aurei binas drachmas penderet,
cuius ponderis fere omnes antiquos uidi / decem huius pon-
deris uiginti drachmas pendebant: & sic scrupulos sexagin-
ta: quæ summa ratione Liuiana decies multiplicata sexcẽta
efficiet: cuius trigesima est uiginti: Et ideo / q; sub Aelio Ga-
balo decem aureos præstabat, Videlicet sexaginta scrupu-
los: si ex decreto Alexãdri uiginti dedit computatione præ-
dicta dici potest: q; tertiam partem põderis auri : & trigesi-
mam æstimationis : & sic argenti præstiterint : quæ compu-
tatio cuiuscunq; ponderis fuerint nummi aurei conueniet,

Cogitabam tamen/ꝓ illa dictio auri, quæ ubiq; in libris im-
pressis/quos uidi/reperit̄ /aurei corrigi possit/& forte recti⁹,
ꝓ uidelicet/q sub Aelio Gabalo decē aureos præstitisset ter-
tiam aurei nūmi sub Alexādro præstaret, quod idē esset: qa
uiginti scrupulos argēti eadē ratione p̄staret/ hæc satis sint
de Sestertio (& pecuniis antiquis) quas n̄ris conferre: & cor-
rollariū tractatus difficilis/& confusi operæpreciū uideſ ap-
ponere. Ideo subiiciā talenta libras/minas/& reliqua ponde-
ra/quæ p̄ diuersos authores:& in principio operis declara-
ta sunt/librā antiquā n̄ræ conuenire denarii antiqui: q̄ apud
authores p̄dere drachmæ:& nūc eodē p̄dere reperiunt̄:
& totidē numero nostrā/ sicut antiquā iplētes demonstrāt,
Accedit ꝓ siliquæ antiquæ:& n̄ri charati totidē in numero
antiquis:& n̄ris unciis/& libris conueniunt, in pondere non
discrepare nomē arguit: Quia quā vulgo nos charobā, An-
tiqui Siliquā:Græci ceratiū appellabāt:& ide charatos cor-
rupto vocabulo dictos:credi par est:& semina illius pomi si
pleniora alligant̄ ut in situ suo naturali fuisse credendū est
nostris fere charatis conuenire reperiuntur . Sestertio duas
libras/ & semis.ſ.minas reſentari, Et ymologia uocabuli:
& authores:& maxime Varro de lingua latina:& Plinius li-
bro.xxxiii.attestat̄ duo fuisse precia rez̄ dissimillima apud
authores eodē nomine posita satis arguūt : & carmina Iuue-
nalis adducta superius comprobabunt minorem Sestertiū
fuisse quartā partem denarii: & nomen / qđ est quarta pars
numeri cū decem asses æris pro denario argenteo permuta-
rent̄:& authores superius adducti p̄bant Sestertiū maius:
& sic argenti præterq̄ / ꝓ autoritate superius p̄batū sit/no-
men ipsum quid fuerit attestat̄:qa sicut minorē duo asses/&
semis æris, ita maius duæ minæ, & Semis argenti:& sic dena

E

rii ducenti/ & quinquaginta pondere drachmæ repræsentabāt: Denarios/ & drachmas conuenisse auctores: & pondus demonstrant Sestertia maiora a minoribus ex preciiis rebus dissimilimis dignosci possunt, & neutro gñe maiora minores uirili: & cū adiectione nūmi semp fere apud authores reperiuntur: qua nota apud antiquos discreta fuerunt/ ut superius me opinari scripsi iā desit apponi: Denarios antiquos ad nostros pondus maxime accommodabit: & cū pondere drachmæ reperiantur. Iuliis nostris Romanis: qui fere pondere eodē signantur: & similibus comparari possunt / asses uero Baiochis: qui a solidis Mediolanensibus paræ differunt: Quicq; ita duo: & semis quartam Iulii/ & decem integrū (ut olim asses totidē numero Sestertiū minorē) & denarium repræsentabāt: Sestertiū uero argenti: & sic maius si ad nōs nūmos deducere uolumus: ut olim ipsam. ccl. denarii: & .vi. millia talentū Atticum: ita nunc totidem Iulii conficient: & pro proportiōe ponderis: & æstimationis. cc. & .lxxx. fere Marcelli Veneti Sestertium: & sex millia septingenti: & uiginti talentū: Eandē computationē ad aureos nostri tēporis poterimus transferre: qui uiginti q; de camera: & sine lagio (ut vulgari vocabulo utar) Sestertium Et sexcenti talentū Atticū repræsentabāt. Si uero ad antiquos aureos: qui frequentiores pondere duarum drachmarum reperiuntur: trāfferat unus ex iis duos ex nostris additis fere duobus charatis efficiet: & pro portione Philippeos: qui fere .vi. Scrupulorū: & sic .xlii. charatorū reperiuntur. Et sic ex præmissis excussis nominibus pecuniarū facillime poterūt pondere comparari: & si quid mores: Seu commixtiones metallorum immutauerint coniectura assequi.

LEONARDI DE PORTIS IURISCONSULTI Vicentini de Sestertio, Pecuniis, Ponderibus & Mensuris Antiquis. Liber Secundus.

AM EXCVSSO SESTER-
tio : & Pecuniis antiquis ita de-
claratis , ut quicquid illis expen-
sum : aut distractum apud autho-
res antiquos legitur nostris pecu-
niis conferri : & facile itelligi po-
terit adeoq; ratio mihi uidetur
confirmata : ut si quæ difficultas
occurrat , q; auctores inter se di-
screpent : aut non uerisimilia tra-

dant uitio libror; potius : q̄ obseruationi meæ ascribat̄ / qd̄
sæpius admonuisse conuenit : quia ut alias dixi numeri non
modo sæpe corrupti : sed raro sinceri : et pondo talenta Se-
stertia sæpissime imutata : et nummi sine mentione Sester-
tii : & contra apud authores reperiunt̄ . Accedit / & illud qd̄
obiter libet admonere , q; antiqui teste Plinio li. xxxiii. ca. x.
ultra centum numerum non habebant : sed numeros multi-
plicando computabant : ut decies uicies millies / & reliqua / q;
pluribus in locis desunt : uel superflui sunt : unde errores : &
confusiones oboriuntur , quæ computãdo : & conferendo sũ-
mas discuti poterunt : ex quibus nonnulla computare , ut ex
emplo melius cognoscantur non incongruum fore putauī ,
& maxime ex professis in Sextertio computationi aliquas
non inuitiles obseruationes inferendo de stipendiis militari-
bus / quæ / & quo interuallo ab antiquis ordinarie militibus
exhiberentur ingenue profiteor me diu quæsisse : & uix his

diebus iam perfecto Sestertio satis probabile argumentum ad hoc excusisse iam editis Romae quaque libris Cornelii Taciti nuper in Germania repertis ultra alios, qui usque ad haec tempora fuerunt in usu, ex quibus satis demonstrari uidetur. Stipendium militibus antiquis tradi solitum a stipendio militari nostri temporis non multum differre / quia uidetur natura comparatum : quod ex usu / & necessitate mores effluerint. Et ideo nimirum si apud antiquos & nostro auro usu receptum sit : & ex commodo soluentis : & recipientis constitutum : ut pediti aurei Terni ex nostris menstrui exhiberentur, Quia ab expertis illius disciplinae usu compertum fuit militi illius ordinis hanc summam illo curriculo temporis posse sufficere : & equitibus : & reliquis plus pro portione oneris : & dignitatis in hoc tamen expresse nostra militia ab antiqua differt / quia militibus nostri temporis stipendium uniuersum in pecunia numerata exsoluitur antiquis uero annona : & uestes arma : & equi / caeteraque utensilia ex publico tradebantur / quae tamen stipendio imputabantur / nisi donari in exhibitione exprimeretur / reliquum quod supererat ex ordinario stipendio : in pecunia exsoluebatur. Et ideo in pluribus locis legitur equitibus minus idoneis equos publicos ademptos : & annorum fideiussores receptos : & quod annona : & uestes stipendio non imputarentur in exhibitione aliquando expressum Auctores citare de unaquaque re longum esset de annona Cornelius tacitus prope finem quattidecimi libri attestatur / cum scribit additum sine precio frumentum / quo ante ex modo annonae utebantur de uestibus Plutarchus in uita C. Grachi scribens , quod G. lege tulit quod uestes : quae antea ex publico tradebantur sed stipendio imputabantur de cetero non imputarentur de armis : & aliis necessariis militiae fides sit

ex authoribus sumptâ fuisse. Et insuper ultra stipendium ordinarium ex occasione/seu uictoria nomine prædæ/seu donatiui diuersas summas pecuniarum militib⁹ exhibitas sæpius fuisse constat: imo fere semper rebus anxiiis: uel lætis pro cōsolatione uel præmio donatiui nomine ex uoluntate Ducis seu copia stipendium extraordinarium tradi solitum. Sed iam argumentis/si testibus non poterimus, demonstrare conemur rem scitu dignissimã: & quam perfecte intelligi multum uitæ:& hystoriæ interest: & a leuioribus incipiendum. Plutarchus in uitis Pompei: & Cæsaris annua mille talenta a senatu fuisse deputata Pópeio pro stipēdio exercitus quē sub legatis Afranio/& Petreio suis auspiciis in Hispania alebat eandem summam in conditionibus pacis siue induciarū Carthaginensibus imperatam pro impensa exercitus a Romanis Appianus in bello lybico scribit: & alibi hãc summã pro alimento exercitus ordinarii deputatam legitur: quæ computatione præmissa sexcenta millia nostrorum aureorū conficit. Porro ex Vegetio:& hystoricis colligi potest ordinarium exercitū Romanis fuisse ex duabus legionibus: quæ aliquãdo/& fere passim seculis posterioribus singulæ sexmillia peditum: & quingentos Equites in se habebant: si pro hoc numero militum impensa mille talentorum deputata fuit/non absurda coniectura elici potest Antiquum a nostro militari stipendio non multum differre cum duodecim millia peditum nostro Æuo pro stipendio singulis tribuendo aureos ex nostris tres mensura triginta sex millia accipiēt: & cum mox fuerit Romanis Equiti triplex stipendiū præstare mille Equites nouem millia/reliqua quinque millia usq; ad quinquaginta in salariis Centurionum tribunorum legatorum in conuehendis Machinis: & aliis extraordinariis:

expensis uerisimiliter consumi potuerunt: qua computatione dici potest exercitum ordinarium etiam Romanis quinquaginta millia nostrorum aureorum singulo mēse impensam habuisse/ & anno integro sexcētena millia/ quæ sūma sic distributa talentis mille ad alendum exercitum ordinariū satis conuenit/ & a communi stipendio nostri temporis nō abhorret/ non ignoro tamen exercitum Hispanum Pompei duas legiones excessisse / Sed talem fuisse ordinarium historici, & Vegetius scribunt/ & dici posset hanc summam ordinariis copiis deputatam: Extraordinariis uero ex libidine Pompei super additis ex redditibus prouinciæ: seu aliis extraordinariis stipendia fuisse persoluta/ & exemplum in Cæsare legimus: Cui Ballo Gallico duæ legiones fuerunt a Senatu deputatæ/ quas postea ex libidine: seu necessitate ad decem propria authoritate adauxit: uel hæc mille Talenta pro pecuniario stipendio reliquum pro uestiario: & annona aliunde quæsitum/ quia aliter impossibile fuisset tã exigua summa tam numerosum exercitum aluisse/ Et prosequendo/ quæ in hac materia obseruauimus pluribus in locis apud auctores legitur ternos aureos pro stipendio militibus traditos / ut in Lampridio in uita Ælii Gabali prope finem/ ubi scribit mulieribus, quasi militibus ternos aureos dare iussit: Et in uita Diadumeni in principio pro imperio ternos aureos: Et Capitolinus in uita Albini in principio habebis facultatē dandi stipendii usq; ad tres aureos/ & cum in hac summa diuersi auctores conueniant/ opinari possumus stipendium ordinarium fuisse trium aureorum illius seculi: qui singuli: ut in Sestertio iam dixi, binas drachmas pendebant: et duos ex nostris repræsentabant: Sed maior difficultas occurrit an illi tres aurei mensuri: aut maiori intervallo ordinarie persol-

uerentur. Suetonius in uita Domitiani Cap. de quibusdam
constitutis p eum, Scribit. Addidit et quartū stipēdium mi-
liti aureos ternos: ex quibus uerbis argumentum satis pro-
babile summi potest ante Domitianum tria tantum stipen-
dia militibus tradi solita, idest quadrimestruata: et sic di-
midium stipendii nostri temporis/ uidelicet aureos nostros
decem/et octo / et Domitianum quartum addidisse ad istar
Gallici stipendii nostri temporis: quod trimestrum apud
illos mox est persolui / reliquum ad summam triginta sex
annonæ uestibus/et aliis necessariis computatū. Multa alia
argumenta de stipēdiis, cum res esset in obscuro, obseruaue-
ram: quæ scribere non curauit re iam satis meo iudicio discui-
sa auctoritate Cornelii Taciti in libro primo nuper reper-
to/ ubi mentionem facit de seditione militari in transitu al-
pium Carnicarum oborta Duce Blefo. Ibi milites seditionis
uocibus miseram conditionem suam conquerētes quotidia-
nis decem assibus. s. denario corpus: et animam seruitio ad-
dixisse Imperatori exprobrabant. ex quibus uerbis mihi sa-
tis demonstrari uidetur, quale fuerit stipendium/ quod pedi-
ti apud antiquos ordinarie persolueretur: et obiter stipen-
dio nostri temporis conuenire/ quia ex hiis: quæ i Sestertio
declarata fuerunt satis probatum fuit. x. asses denarium: et
triginta denarios antiquos triginta sex Marcellos Venetos,
aureos uero tres nostri temporis conficere/ quæ summa mē-
strua ordinaria, et communis/ sicut/ et antiquis etiam nostro-
æuo fuit pro stipendio peditis. Equitibus uero Centurioni-
bus, Tribunus / Legatis / et reliquis in militia priuilegiatis
apud antiquos: et nostris temporibus comparatione pedi-
tum pro portione oneris: et dignitatis constituta fuisse sa-
laria credi par est/ et Hæc satis de Stipendio.

CRedditus / & Thefauros populorum : et regum tributa diuitiasq; priuatas : et reliqua / quæ in Sestertio propofui operofum: & prorsus inutile eſſet recensere, ſi quis uelit quafcunq; ſummas pecuniarum, quæ penes authores antiquos leguntur computare cum declaratis iam pecuniis: et ponderibus id ſibi unusquiſq; præſtare poterit : et ad pecunias noſtri temporis referre: nonnullas tamen exquirere non inutile fore putauit: ut exemplo Computatio facilior: et comparatione diuitiarum antiqui ſeculi noſtri mendicitas detegatur Aſſes ratione, & exemplo in Sestertio ſatis computati ſunt ſimiliter denariorum pondus: et ratio ſatis declarata: nec minus pondo Sestertii: et talenta, ſed exempla adducamus. Liuius præcipue: et fere latini auctores in exprimendis pecuniis/Pondo indeclinabili utuntur. De eo locum unum Liuii mihi pro exemplo aſſumam libro. xxvi. Decadum ſcribit ex præda Carthaginis nouæ expugnatae delata fuiſſe ad Imperatorem Scipionem decem, et octo millia/et trecenta pondo argenti, Hæc ſumma ad noſtros nûmos relata ſumendo pondo pro mina centum : et octuaginta tria millia noſtrorum aureorum de Camera reddet: et ſic totidem libras Venetas groſſorū/quot pondo, Hoc idem libro. xxvii. ſcribit ex præda expugnati Tarenti relata octuaginta tria millia auri pondo Credo ſcribi debere centum octuaginta millia ex Plutarcho in uita Fabii/q tria millia talenta auri fuiſſe ſcribit : quæ pondo centum, & octuaginta millia reddunt. Ex qua centum: & octuaginta centena millia noſtrorum aureorum Signari potuiſſent addito Singulis Charato : quo minus noſtri pendent, hæc de pondo ſufficiant. Taléta quibus in exprimendis magnis ſummis antiqui auctores maxime Græci uſi ſunt multiplicia fuiſſe in Sestertio ſcripſi; Sed

atticum/quod magis commune fuit in exemplum assumam
Plutarchus in uita Aristidis scribit. Athenienses a sociis an
nua mille:& tercenta talēta exegisse/quæ sūma ad pecunias
nostras relata ex iā Declaratis nouies centū millia nostrorū
aureorum conficit quicquid ultra ex propriis redditibus hē
rent. s. Vectigalibus tributis metallicis quibus tota ea regio
tunc maxime scatebat, & quibus illa respub. tam numerosas
Classes:& exercitus maxime bello persico:& Siculo cōstru
xit:& aluit/& profusas in populum largitiones:& in sacrifi
ciis:& spectaculis pompas exhibuit non est propositi no
stri recensere: sed in mentione talētorum / quia (ut superius
dixi) his maxime antiqui in exprimendis magnis sūmis ute
bantur omissis Lidia/Egypti/persia, & aliorum regum opu
lentissimorum redditibus, Imperii ab Alexandro acquisiti
exemplum apponere uolui pro miraculo diuitiarum illius
seculi argumento de reddito annuo Imperii Ro. in fine di
lato. Iustinus in Epitomata suo libro. xiii. scribit post obitū
ipsius Alexandri in Thesauro reperta fuisse centum milia
talentorum quæ ad nostras pecunias relata: si attica fuerūt:
quæ minima sexagies/decies centena millia nostrorum au
reorum conficient:& in annuo reddito tercenta millia talē
torum/quæ nostris computata summam triplicabunt:& cen
cies octuagies decies centena millia aureorum nostrorū re
præsentabūt: quæ quicquid auri/& argenti nostro æuo toto
orbe reperitur: summam sine dubio excedit. Quo argumē
to desinant iam nōnulli diuitias:& gloriam nostri seculi ce
lebrare cum hoc maxime exemplo:& aliis infra dicēdis: &
adduci possent: mendicitas/& inopia nostri detegat / si præ
das uolumus exquirere Plutarchus Arianus:& alii/qui gesta
Alexandri scripserunt, quadraginta millia talentorū captis

F

Suis ex *Ærario* *Darii* præter aliam preciosam suppellectilem suscepisse: & præter ea/ quæ *Persepoli*: *Tyro*, *Damasco*, & in pluribus aliis locis percepisset, quæ summa intelligendo/ ut supra de *Talenti* *Atticis* sexaginta librarum ad nostros relata uicies: & quater *Decies* centum millia aureorum nostrorum efficiant, si quinquaginta millia fuerint: ut *Arianus* scribit/ quinta pars addi potest: si de *talenti* *Euboicis* seu *Ægyptiis* octuaginta minarum (ut credi par est.) Quæ in illis regionibus erant in usu pro portione summa multiplicabit: iam satis de *Talenti*: quia comparatione magnæ summæ minimæ: & exemplo *Atticorum* *Euboica*: & *Ægyptia* computari poterunt: quæ minas / seu pondo octuaginta pendebant: ut *Plinius* attestatur libro. xxxiii. c. iii. de *Euboico* alibi: & maxime in *Liuiio* constat. Ad res Romanas tandem accedamus quæræ magnitudo/ & gloria nos: qui sumus eiusdem terræ *Alumni* maxime in admirationem conuerrere, & excitare debet, qd potius miremur *Thesuros*/ uel reditus? an profusas *Impensas* publicas: uel priuatas? de his omnibus mirabilia scribunt *Auctores* Illius seculi: & maxime *Plinius* libro. xxxvi. c. xv. & alibi, quæ non est nunc nostri propositi recensere/ Si quis uelit legere potest: & ex præsuppositis ad nostras pecunias referre: nonnulla tamen adducam pro exemplo *Sestertiorum*: & alia quædam pauca, quæ magnitudinem *Romani Imperii* demonstrabunt. *Quadringentis* *Sestertiis* *Equestrem* censum constituisse omnes auctores consentiunt: quæ summa fuerit nostrarum pecuniarum usq; nunc ignorauimus, nunc ex præsuppositis constat decem milia nostrorum aureorum repræsentare de censu senatorio, qui fuit primo teste *Suetonio* in uita *Augusti* cap. de eius liberalitate ubi est significatio aduerbii duodecies demonstra

tur/ uiginti millium, & postea triginta milliū: & de aliis pri
uatis diuitiis non placet ulterius diserere / quia superfluum
uidetur. Diuitias Crassi mihi pro exemplo Sestertii assum
mam, quæ fuerūt Sestertiorum uigintimillium teste Plinio
libro. xxxiii. cap. x. quæ summa nostrorum aureorum efficit
quinquies centum millia quam intelligo in annuo redditu:
& non in capite/ uel forte/ cū Plutarchus in eius uita Scribat
iam decima suarum facultatū Herculi consecrata/ & uniuers
o populo Ro. epulo exhibito: & ludis magnificentissimis
& aliis p̄fuis expensis, & largitionibus patrimonio exhau
sto eum tamen septem millia/ & centum talenta possedisse,
quæ summa usuris se missibus plus dimidio uiginti millium
in anno redderent, uidelicet ducenties quinquagies quinq;
mille. Et forte locus ī Plinio corrigi posset ī decē millia ut
redditus sorti ī Plutarcho positæ p̄pius accederet, uel fors
in Plutarcho duplicanda accedit argumētū: q̄ ea decē: seu
uiginti millia Sestertium in annuo redditu intelligi debeāt
& non in sorte. Quia idem Plinius loco superius adducto
scribit Crassum dicere consueuisse non esse diuitem: qui le
gionē annuo redditu tueri non posset. Legio. n. septē mil
lium talentorum impensam non requireret. xx. uero milliū
uel paulo minus nutrire posset/ ut ex præsuppositis de stipen
dio demonstraui. De impēsis ædificiorum urbis Romæ Pli
nius: ut Suetonium: & alios authores omittā libro. xxxvi.
cap. xv. refert orbē terrarū non solum armis Romanis. Sed
etiam ædificiis: & operibus mirabilibus superatum/ Thesau
ri: & opes publicæ Romanorū ex magnitudine īperii/ & tot
opulentissimis gentibus, & regnis. uidelicet: Macedonia:
Asia: Cypri: Egypti/ Cyrenarum: & aliis deuictis: & expilla
tis coniectari possunt/ & uere dici potest quicquid auri argē

ti/aut preciosæ materiæ in toto orbe fuerit in unam urbem defluxisse: ex quibus multa ex auctoribus antiquis exempla adducere possem: sed Plinius: ad hoc/ & in plurib⁹ aliis mihi sufficiat libro. xxxiii. Sæpius adducto cap. primo: & tertio scribit ingêtes / uel potius mirabiles auri/ & argêti cogeris diuersis temporib⁹ in ærarium populi Romani delatas: Ex quibus unum uel duo exempla referam, ut obiter locus in illa parte (ut opinor) corruptus corrigat^r / reliqua in eo/ & Plutarcho/ Liuiio/ & aliis auctorib⁹ (siquis uelit) legat, & ex præsuppositis ad nostras pecunias referat, uerba Plinii/ ut inferius in libris impressis legunt^r auri in ærario populi Ro. fuere sex to Iulio, Aurelio Cofs. septem annis ante punicum bellum tertium pondo. Dcc. xxv. & reliqua quæ sequuntur: quæ si intelligantur pro ut legitur in impressis male cohæret: & non respondent miraculo/ quod Plinius ad ostentationem Romanæ potentia postere tradere intendit in libro Scripto: ut infra legitur auri pondo. Dcc. x. argenti pondo nonaginta duo millia: et i numerato. lli. lxxxv. M. &. cccc. quæ summa ad nostras pecunias relata computando pondo auri cētum ex nostris aureis argenti decem/ et pro Sestertiis uiginti quinque quaterdecies centum: et sexcēta quinquagena quinamilia nostrorum aureorum/ uel alio modo Quadragena sena centena: & quinquagena quinamilia: Si error non est in Calculo. Reliqua quæ sequuntur/ quia nec in libro scripto nec in impressis satis mihi conuenire uidentur computare non curau: nec qd auri: aut argenti in ærario fuerit sexto Iulio: Et Lutio Mauro Cofs. aut Cæsar Ciuili bello ex eo expilauerit: aut Scipiones Sylā/ Marcus Lucullus: & denique Pompeius: et Cæsar de uictis gētibus in Triumphis detulerint, & Cato sua illa togata expeditione ex Cypro: aut Paulus

Emilius ex deuicta Macedonia Deuexerint: qui in ararium
ex ea auri pondo tribus millibus teste Plinio: qui cum Plu-
tarcho non bene in hoc conuenit delatis populum Roma-
num tributo liberauit quisq; sibi legat: & computet: Sed in
mentionem pecuniæ nomen tributi me impulit / ut exquirere
rem scitu dignissimam: et a nemine authorum: quod scia bene
traditam / quid in reddito populus Romanus habuerit tẽ
pore quo maxime uiguit: et potentior fuit: nisi quis uelit
Plutarchum in uita Pompei adducere: qui non in merito so-
litus sit prædicare se Asiam ultimam prouinciarum accepisse:
et mediã suã uictoria præstitisse: et redditus populi Ro.
ex quinquagies decies centenis millib⁹ / ut uerbis Plutarchi
utar pro ut in libro conuerso: et impresso legitur ad octua-
gies decies centena millia auxit quam tamen summam si quis
uelit computare: et de Sestertiis argenteis intelligere om-
ne miraculum: et rationabilem copiã excederet si de æreis:
& sic minoribus ad uerisimilẽ non accederet: et si illa decies
per centena millia multiplicentur: ut multotiens reperitur,
Adeo q̃ nihil certi: aut uerisimilis ex uerbis Plutarchi im-
pressi possit omnino obseruari: sed ex libro Græco: qui nup
ad manus nostras peruenit fortasse emendatiori q̃ ille: qui
olim in latinum fuit conuersus: uel melius interpretato uni-
co uerbo mutato satis constat: Quid illo seculo. s. Trium-
phante Pompeio populus Ro. in annuo reddito habuerit
(ut inferius adducam) Quid uero seculis posterioribus ma-
xime ætate Plinii cum adhuc apud auctores exquisita: uel
ex professo non inuenerim per argumenta exquirere conue-
nit: Quibus si credere uolumus Plinius eruditionis magi-
ster: & sine quo si uerum fateri uolumus iam facta librorum
antiquorum iactura nihil sciremus: non absurde, Id meo iu

dicio præstabit si duo eius loci conferantur : & bene obseruentur : & computentur : sed prius uerba Plutarchi adducam cuius codex in eo : quod in impresso latine legitur centena millia/illa millia in myriades corrigi debent : & numerus ad drachmas referri : & id in Græco expressum est : ut dicat uniuersa Ro.urbis uectigallia ante illud bellū fuisse quinquagies decies cētenas myriades drachmarum : & ad octuagies quinquies decies centenas auctas, Et sensus qui aliter nullo modo elici potest rectissime procedet. s. Pompeium sibi arrogasse : q̄ redditus annuos Po. Ro. qui ante ipsum quinquagies decies centenas myriades drachmarū præstiterant sua uictoria ad octuagies quinquies centenas auxisset : Quæ sūma : ad nostras pecunias relata ex hiis : quæ in Sestertio diximus intelligi debet : ut quæ ante Pompeiū quinquagies decies centena millia nostrorum aureorum fuerant ad octuagies quinquies centena millia aucta fuisse : uel aliter / quæ quinquagies millena millia fuerant octuagies quinquies effecta cum ex hiis : quæ in Sestertio diximus Aurum Argento decuplo computetur : & sic myrias. i. decem millia drachmarū argenti mille ex nostris aureis : q̄ sunt pondere drachmæ conficient. s. quot myriades drachmarum argenti tot millia nostrorum aureorum intelligantur : uel aliquid plus : uel minus pro ut illis diebus aurum argento conueniebat. Et ex hiis satis redditus annui Po. Ro. Triumphate Pompeio intelligi possunt. Quid autem habuerit seculis posterioribus : quibus ditior fuerit respublica iam ad Monarchiam redacta maxime circa tēpora Plinii ex eo conabor ostendere duob⁹ eius locis collatis : ut superius dixi libro. xiii. ca. xviii. De felicitate Arabiæ scribit Indiam/ Seres : & Arabiam uidelicet negotiationes : quæ ex illis regionib⁹ in nostrū orbē deueherēt :

adimere Imperio Rō. Annua milies centena millia Sester-
tiorum: & intelligo de Æreis: & sic minoribus: qui ut in Se-
stertio dixi quatuor denarium conficiūt: & sic erunt millies
uigena quina millia denariorum: uel Clarius Denarii ducē-
ties quinquagies centū millia: quæ summa ad nostras pecu-
nias relata ex præsuppositis: ut decem denarii aureum ex no-
stris referant aureorum nostrorum bis decies: & quinquies
centena millia: Et hanc summā scribit Plinius Indiā: Seres:
& Arabiam Imperio Rō. quotannis ademisse Alio in loco:
uidelicet libro sexto capite. xxiii. Scribit Indiam singulis an-
nis quingentesimam exhaurire Romani imperii: & cum de
India scribat intelligo de tota illa negociatione orientali
de qua libro. xiii. mentionem facit: quia ibidem mansiones
& itinera non solum ad Indiam: ex qua etiā merces Sericæ
deuehebantur: sed etiam ad Arabiam pertinentia describit/
ex quibus credi par est Plinium de tota illa negociatione in-
tellexisse. s. Serica: & Arabica: quæ fere uniuersa coptū op-
pidum Ægypti a mari rubro Camelis deuehebatur: & si qu-
quagies multiplicetur summa posita libro. xii. ca. xviii. Vi-
delicet bis decies: & quinquies cētena millia/ Ad cētena uige-
na quina centena millia nostrorum aureorum ascendēt: uel
alio modo cencies uigecies quinquies decies cētum millia:
& totidem millena millia nostrorum aureorum. Illa summa
posita libro. xiii. quinquagies multiplicata efficiet: Et tan-
tum habuisse in annuo reddito populum Romanū sumpto.
Ex hiis duobus locis Plinii collatis satis probabili argumen-
to nō absurde opinor: immo opinionē p̄fiteor: nec miracu-
lum: aut incredibile uidebitur: Siquis uectigalia: metalla:
Tributa: et alios urbanos: & puinciales illius Imperii red-
ditus animaduertat: quos quasi ad calculum huius: & for-

tasse maioris summæ inueniet : si exacte : & particulariter quid quæq; prouincia solita sit : & potuerit illo seculo exhibere complectatur animo : Cum ex hispania sola ultra alios uberrimos prouentus mirabilis : & pene incredibilis auri argenti atq; aliorum metallorum copia proueniret cuius tres tantum regiones Plinius tradit libro .xxxiii. cap. iiii. uicena millia auri pondo singulis annis Po. Ro præstitisse, qd turdetania, Bethica, Cantabria : & Celtiberia : & aliæ quid hæ, & reliquæ argenti : quas omnes argenti : & omnium metallorum fertilissimas fuisse ipse attestatur : Et idem confirmat Strabo in descriptione eiusdē prouinciæ scribens apud Carthaginem nouam ex breuissimo terræ spatio stadior. cccc. .i. ex quinquaginta millib⁹ passuum Po. Ro. in dies uiginti quinque millia drachmarū : quæ summa ex nostris aureis duo millia : & quingentos conficiunt redditum habuisse : Et ut etiam Plinius bonorum omnium : & præcipue auri : & aliorum metallorum fertilissimam prædicat. Idem multi alii auctores attestantur . Ex quibus fortasse non temerarie proferri posset Po. Ro. ex sola hispania tunc maiores redditus percepisse, q̄ uniuersæ Europæ prouinciæ suis Principibus nunc exhibeant. Sed qd galliæ metallis : & cæteris bonis fortasse non inferiores quid Italia. Tunc florētissima . quid ipsa Roma totius orbis Emporium, & domina quantū sibi ipsi præstitisse credi par est, quid Illyricum uniuersum auri : & argenti fertilissimum cuius unam tantum partem breuissimo spatio in Dalmatia Plinius loco superius adducto refert quinquagenas libras auri singulis dieb⁹ effudisse / quid prouinciæ illi cōtiguæ : & eiusdē naturæ (ut Britaniā & Germanias omitam quibus illis seculis argenti : & auri metalla nondum cupidō aut ingenium fuerat scrutari) Epirrum Macedoniam

Pannonias/Messias/Tracia? Quid tot Græcie regiones quibus
b? & si multum prioris fortunæ: tunc deesset. Tamen illius non contem-
nendam partem adhuc seruabant? Quid magna Cher-
sonessos a quibusdam Asia minor appellata/ex qua nec inte-
gra: & iam per Mytridatem exhausta Silla una in dictione
uiginti millia talentorum exigere non dubitauit? Quid extra
illam pontice regiones ex quibus uelus aureum? Quid aliæ
ultra taurum ditissime Syria: & aliæ circa illam a Romanis
tunc possesse? Quid ægyptus/Cyrenæ: Lybia: Numidia: Mau-
ritania? Quid tot sparse mari nostro insulæ felicissima. Qua-
rum omnium/& aliarum continentis regionum: tunc Roma-
no imperio subiectæ: si quis diuitias/potentiam / & redditus
per auctores relatos complectatur animo non profecto mi-
rabitur de his quos ex Plinio computando excussit: sed maio-
res fuisse credet: Et paulo minus ex aliis auctoribus illius se-
culi calculo confirmabit: Si argumentis ex Plinio adductis
minus fidei præstiterit: Quod aliquando exquirere cogita-
ui/& fortasse non abiurde profecissem Perscrutando: quod quæque
regio seu Reges/ tunc uel paulo ante in reddito habuissent:
nisi ambitiosum:& prorsus inutile uisum fuisset ex diuersis
auctoribus:& multiplicibus locis coniectura, & argumen-
tis exquirere: quod ex duobus quasi eiusdem seculi luculen-
tissimis auctoribus satis:& aperte consequi possem: quorum
auctoritates sibi inuicem maxime fidem arrogent, cum ea
quæ ex Plinio adduxi: non uulgare testimonium afferat, his
quæ Plutarchus in loco superius adducto attestatur Populum
Rom. Triumphante Pompeio octuagintaquinque myriadas
drachmarum: Et sic octuagintaquinque millena millia nostro-
rum aureorum in annuo reddito percepisse: Et hæc illa con-
firmant: quæ ex Plinio adducta fuerunt tot prouinciis postea

G

Imperio additis: & ex deuictis ante Pompeium usq; ad tempora Plinii pacatis. Et ad uberiores prouentus (ut credi par est) productis. Illa octuaginta millena millia ad centum: & uiginti quinque millena millia acruisse: quod facile disquirere potest: Si quis postea adquisitas: & pacatas provincias recensere uelit, Et quales fuerint, considerare: Sed cum iam satis pecuniæ declarata: & computata fuerint: & obiter alia multa quibus expendantur: ut impensa: & antiquorum mores nobis innotescant: res poscere uidetur. Ut melius cognoscantur, mensuras seminum liquor: Et agrorum his addere: quibus uita constat: Et potissimum ad eorum usum pecunias inuentas fuisse credendum sit: Cum reliquæ merces permutando non semper sibi uitæ conuenirent: Et ideo ex usu, & cōmodo mortalium metalla, & ex his pecunias inuentas Credi par est: Quæ omnibus comertiis: & maxime his: quæ uictui necessaria forent semper essent opportuna: & sic uniuersa antiquorum contractatio cognoscatur: quas mihi uenia sit, si quæ breuissime / & festinata Cura percurram / quæ ingeniolum meum promptissimum ad referendū qualiacunq; studio affectū sit negotia urgentissima impediant: & alio compellant: Ideoque mihi satis erit mensuras antiquorum frequentiores excutere: & obiter nostris conferre. Et ita breui elogio declarare: ut omnibus quibus erit Curæ ex his facili disquisitione reliquæ minus frequentes possint innotescere immensuræ igitur liquor, ut ab his initium Capiam: quæ frequentiores: & stabiliores apud antiquos fuerunt: quia humida pondere inter se parum differunt cum in eo sicca: & præcipue semina: quibus uita constat: genere: & specie raro conueniāt: ut Triticū a mileo: & utrumque inter se: Et ideo eorum mensuræ non facile pondere deprehendi

hendi possunt: omisissis igitur his: quæ tantum ad medicinæ usum repertæ sūt: ut Cyatho: Myxtro: Cocleari. Et reliquis similibus frequentiores ad usum uitæ fuerunt hemina siue cotila Sestarius: congius, urna/amphora/ Culeus / quo nulla liquorum mensura maior fuit apud antiquos: heminae duæ: Sextarium, sex Sextarii congium quatuor congii urnam: Duæ urnæ amphorã uiginti amphoræ culeum conficiunt: harum ratio ex auctoribus inferius demonstrabitur: Et primum ex auctoritate auctoris illius in uolumine Prisciani inserti sine Titulo: qui carmine profequutus est pondera: & mensuras antiquas/ quem Rhemmium Fauinum appellari, scriptum reperi: ex cuius computatione hæc omnia summi possunt: & ex aliis auctoribus particulariter comprobabuntur: q̄ urnæ quadraginta: & amphoræ uiginti culeum conficiant Clarum est: De urnis Columella libro quarto cap. iii. prope finē de amphoris Plinius libro quartodecimo. ca. ix. demonstrat. Scribeas septenos culeos centenæ quadragenas amphoras conficere: Sestarios: & cōgios quomodo inuicem se habeant demonstrat auctoritate Catonis ca. lvii. dum scribit mense sexto: & reliquis operarium bibere iustū esse uini Sestarium idq; referre in mense congios quinq; dicit: qui Sexies multiplicati Sestarios triginta cōficiunt. Et sic sex Sextarii congium sequens cōputatio non pprie: sed ppe cōuenit. Cū scribit in mēse. x. xi. in dies heminas. iii. in mense amphoram cum amphora Sestarios quadraginta octo: & sic heminas nonaginta sex conficiat: & computatio nonaginta tātum demonstrat: superior item non conuenit/ & codex deprauatus est. Legitur. n. in libro meo impressuræ antiquæ loram bibant menses. iii. mense. iiii. heminas: & reliqua. Scribi debet loram bibant primos duos menses ter

tio : & quarto heminam : ut numerus mensium duodecim,
& sic anni reperiatur : & a primis : & non a tertio : & quarto
computatio initium capiat : Sed nec computatio conuenit :
cum triginta heminae : uidelicet sestarii quindecim duos ta-
tum : & dimidium : & non tres congios conficiant : & sic aut
error in codice : aut meus est : aut de minimo non Curauit.
heminam esse dimidiū Sestarii. Gellius libro. iiii. cap. quar-
todecimo testatur / liquorum. Itaque mensuris / ita declaratis :
ut quid inuicem capiant : & capiantur satis intelligi possit,
earum pondera (quibus praecipue deprehendi) & ad nostras
referri possunt dicenda sunt : & a minore : ex iam dictis ini-
tium capiam : hemina pēdet uncias decem. Sestarius uigin-
ti / hoc est libram : & bes congius libras decem , urna quadra-
ginta : Amphora octuaginta : Culeus mille : & sexcentas li-
bras pendet : haec ex dispositione iam dicta mensurarum : &
ex multis auctoribus : & maxime ex Fauino supradicto col-
ligi possunt : & de amphora : & Sestario sextus Pompeius
attestatur. Et ex pulcherrima pliniana computatione pau-
cis cognita libro quartodecimo cap. iiii. Scribendo de uino
opimiano colligitur : & obiter usurae semissium comprehen-
dunt : quas nostris seculis diu non bene cognitas mihi olim
applaudebam, uel solum, uel inter paucos intellexisse : po-
stea longo interuallo Hermolaum inter nostrae aetatis lite-
rarum assertores eminentissimum in prima editione pliniana
castigationis ignorasse . In secunda non suo fortasse inuen-
to : sed ex alicuius relatione ex eo cognouisse / animaduerti :
quia locū Columellae corruptum adduxit. Ex quo nec com-
putatio : nec usurae semissium subduci possunt : & excusatio-
nem sui codicis corrupti ipsemet excludit : profitendo in fi-
ne operis nihil mendosum in eo reperiri posse : sed fortasse

ex eo uitium fuit: quod ad summam Sestertiorum/ex qua usurae non ad principium/ex quo summa subducitur aduertit. Videlicet ad modum/seu Numerum iugerum: quae septem: & non octo: ut in codice corrupto legitur/poni debet: ut computatio Sestertiorum: et ex ea usurae semissium recte, et sine uitio subduci possint: quas ex occasione mensurarum/ et Sestertioꝝ hoc loco declarare libuit, ut uno contextu duae pulcherrimae/et utilissimae Plinii/et Columellae computationes et obiter Amphora: et urna discutiantur / et Codex Columellae corruptus corrigatur. Usurae Igitur semissium non semis fortis. s. ex centum quinquaginta: ut diu inscite creditum: sed sex pro centum reddunt / Exempli gratia / ut qui centum dederit annua sex pro usuris Semissibus recipiat. Si mille sexaginta/et sic ex quacunque sorte sex pro centum annua referat, quae adeo ciuiles, et modice/ut Plinii uerbis utar/existimatae sunt, ut etiam nostris saeculis/non pro odiosa decoctura/ sed quasi pro beneficio receptae sint, et si loco precii sit res, quae fructum reddat / iam quasi etiam a nostra religione tolerantur: et ex eo Semisses dictae sunt: quod semis cuiuscunque pecuniae: cuius erit sors quolibet mense reddat. Quae si integram pecuniam quolibet mense praestaret / duodecim annua refferet pro centum: Exempli gratia: ut etiam hebetioribus pateat: qui centum aureos dedit. Dimidium aureum quolibet mense accipiet: et sic in anno sex integros, et ita de qualibet summa: et specie pecuniarum: Et inde usurae semissium dictae sunt: quod semis quolibet mense pro centum pecuniae traditae reddant, quae diu latuerunt, quia ratio ignorabatur: Et adhuc credo laterent: nisi Columellae computatio libro quarto capi. tertio eas

demonstrasset, Et alia Plinii quæ amphoram ostendit libro quarto cap. iiii. Quos declarare constitui: Et ut melius intelligantur Sestertios in pecunias nostras conuertam. Colamella Igitur loco superius adducto: Qui cupidiores etiã qui dumtaxat utile respiciunt ad honestissimam, & pulcherrimam agriculturæ artem excolendam etiam spe lucri alliciendos cogitauit: non tantum uerbis laudando: & suadendo: quod & alii auctores: sed re ipsa Calculo apposito: & ratione subducta omni foenore: & omnium aliarum artium maxime Cultura uinearum Quæstuosissimam demonstrare uoluit: Et ut Clarius id præstet ponit quempiã emisit fundum septem iugerum: & non octo: ut corrupte in impressis legitur/ & in hoc Hermolaum errasse dixi: Quia si octo iugera ponas/ & pro singulis singula millia Sestertiorum expensa computatio non procedet ad summam: uidelicet ad uiginti octo millia si septem ex amissim conuenit. Ideo legas iugera septem: & pro eis septem millia Sestertiorum nũmorum expensa: quæ summa ad nostras pecunias relata facit ex nris aureis de Camera (ut in Sestertio dixi, uidelicet librarum sex / uel Solidorum Venetorum centum & uiginti) centum septuaginta quinque. Item uinitorem esse emptum Sestertiis nummis octo millibus ex nostris aureis ducentis. Item uiuiradices: & pedamenta: & alia necessaria ad uineam constituendam duo millia pro quoque iugero: & sic pro septem quatuordecim millia Sestertiorũ ex nostris aureis tercenta: & quinquaginta hoc caput est uiginti nouem millia Sestertiorum nummorũ ex nostris aurei septingenti: & uiginti quinque huius summæ usuras Semissium uidelicet. Sex pro centum quolibet anno pro duobus primis: quibus uinæ domino fructum non reddiderunt: & sic caput illo

illo spatio mortuum extitit: ponit tria millia quadringentos: & octuoginta Sextertios nummos domino decoxisse ex nostris aureis octuaginta septem additis usuris forti caput fit. Sestertiorum triginta duorum millium quadringentorum: & octuoginta nostrorum aureorum octingentorum & duodecim. Huius etiam Summæ usuras Semissium subducit modo iam dicto: quas ponit esse Sestertios mille nongentos: & quinquaginta/ut Calculus in numero rotundo procedat: tamen si recte computentur Sestertius deerit: & sic ex nris aureos quadraginta octo: & dodrans alterius: idest ex quatuor aurei partibus tres: & sic Marcelli Veneti nouē. Cum igitur Columella in hac computatione bis ex sorte usuras Semissium subducatur: Et utroque calculo ex sorte proposita summæ usurarum subductæ sex pro centum excipere reperiantur, nulli dubium potest esse: quin huiusmodi usuræ sex pro centum ex annua sorte percipiant: Et ulterius procedendo: quod proposuerat confirmat septem iugera pretio: & impensa superius adducta comparata minimo reddito singula singulos culeos uini refundere: qui uilissima annona tercentis Sestertiis nummis. s. aureis nostris septem: & semis singuli distrahantur: & sic septem culei duobus millibus & Sestertiis centum. s. aureis nostris quinquaginta duobus cum dimidio: & sic omnino adhuc excedunt usuras fortis prædii comparati/ quæ fuit Sestertiorum nummorum mille nongentorum: & quinquaginta: & sic aureorum nostrorum quadraginta octo/ & dodrantis aurei. Sed extirpandam uinam scribit cuius singula iugera ad minus tres / seu plures culeos non reddant, & aliquando octo: ut Varro/ Plinius/ et ipsemet Columella alio loco attestantur. Et sic Culturam uinearum ex uino/ et plantis non solum modici fœnoris/ sed

cuiuscunq; quæstuosissimæ mercaturæ redditus excedere: & honestissimo, & quietissimo fructu eam exercentes ditescere demonstrat: & obiter declarat Culeum quadraginta urnarum esse capacem. Hoc idem de usuris: & amphora confirmat Plinius loco superius adducto pulcherrima computatione docens: quid manceps pertinax mina suæ mercis retentione amittere possit: Constituit. n. amphoram uini centenis nummis Sestertiis: idest aureis nostris duobus cum dimidio fuisse emptam Opinio consule seruatumq; uinum: ut uetustate pretiosius fieret centum: & sexaginta annis usq; in tempora Cai: Cæsaris Germanici filii: & quarti in ordine principum Romanorum: & ut auariciam pariter/ & stultitiam mancipis taxaret/ scribit emptorem non minus lucri, & certioris ex precio uini seruati p tot annos usuris Semissibus: quæ ciuiles: & minime odiosæ sunt percipere potuisse q̄ ipsius uini tam longo curriculo temporis seruati: & mille periculis: & iacturis expositi: cuius onciæ/ quæ sunt nongentæ: et sexaginta pares essent Sestertiis/ qui cētum/ et sexaginta annorum spatio usuris semissibus contrahi potuissent: et si alr sensisse Pliniū: & adhuc maiori stultitia mancipem taxare uoluisse opiner computando singulas uncias illius uini per tot annos seruati pretium totius amphoræ æquasse: uel potius superasse. Si usuræ forti quotannis multiplicādo addantur: et ex is usuræ adhuc subducant. Liquidorū mēsuris ita declaratis/ ut quid unaquæq; ipsarum pondere: aut capacitate ab altera differat intelligi possit nunc siccorum/ ut frumētū/ et aliorum seminum quibus alimur/ et uita constat, et aliarum rerum: quæ non fluida: aut fluxa in commertio: et usu apud antiquos fuerunt mensuræ dicendæ sunt: quas admodum paucas, et aliquādo liquidorū/ ut Sestariis ad sicca ufos

fuisse reperio: quod etiam temporibus nostris euenire uide-
mus/ut quæq; ciuitas una / aut altera mensura ad sicca contē-
ta sit: quas multiplicādo / aut diminuēdo usq; ad quartarios
suas res distrahere, & cōmerari cōsueuerit. ita & antiq; græ-
ci medimnis/latini modiis in cōmertis fere passim usi sunt.
modii sex medimnū conficiunt: Sestarii sexdecim modium.
Sestarios pono: quia & his sicca, & humida metiri consueue-
rūt. horū singulorū pondus supi⁹ scripsi fuisse libræ / & bessis:
idest vnciarū viginti. modii pondus ex computatiōe sestarii,
& amphoræ superius adducta fuit libræ viginti sex: & un-
ciarum octo medimnum libræ cētū / & sexaginta. nā Fauini
Carminē de ponderib⁹ superius adducto demonstrat^r sesta-
rios sexdecim modium, modios tres amphoram, binas am-
phoras medimnū conficere. cui⁹ auctoritatē ob id maxime
sequor: quod est antiqui nominis, & in humidorū mensuris,
quæ scripsit aliis auctoribus comprobant^r. accedit etiam q̄
pondera oīum iā dictarū mensurarum prout posita sunt cal-
culo ad inuicē conueniūt. q̄ medimnus sex modios in se ha-
beat ex pluribus auctoribus colligi potest: sed Cicero mihi
sufficiat in uerrina quarta: in qua pluribus locis computādo
demonstrat modiuū esse sextā partē medimni. nec ignoro in
uita Pomponii attici legi fuisse septimā. sed ibi locū eē cor-
ruptū auctoritate aliorū conuincitur. de pondere uero quod
superius dixi fuisse librarum centum & sexaginta/aliquantu-
lum hæsito/ quia apud Pausaniam legitur fuisse nisi centum
& octo: tamen primæ opinioni magis assentio: quia cæte-
ris ponderibus magis conuenit. De pondere modii difficile
puto posse affirmari: cum ea/quæ metiendo capiat/ut triti-
cum/legumina/& alia huiuscemodi sicca, non solum genere,
sed etiam specie inter se, bonitate, aut natione diuersissimi

H

sint ponderis q̄ in humidis non sic euenit. quæ non multum pondere differunt: ut uinum/ & aqua / & huiuscemodi dilutio ra/crassiora uero: ut mel / & oleum specie inter se parum uel nihil/genere non multum: & quasi certa mensura: quia mel a melle/ & oleum ab oleo pondere parum differt. Illudq; ab isto. Et quicqd est quasi certa mensura differt: sed in hoc id quod ratio suadet auctoritate Plinii uidet̄ comprobari mēsuras liquidorum quasi certo pondere fuisse: siccoꝝ fere uario: quia in illis nihil uacui: & fere eadem natura: in his multum uacui: & diuersissimæ species / & ideo si sestario aut modio liquida metiamur sua pondera reperientur habere: & uniformia. Si uero sicca: ratione iā dicta diuersissima: quod auctoritate comprobat̄ Plinii lib. octauo cap. vii. scribit. n. modium tritici gallici non excedere uicenas libras: & aliarum prouinciarum parum ultra / & tamē si modius pondere liquidi metiat̄ rōne amphoræ/ & sestarii/hoc est: ut amphora tres modios capiat / & ipse sestarios sedecim utraq; ratione erit pondere stabili, et non uariato bonitate / aut natione, ut in siccis librarum. xxvi. & unciarum octo. idem uidet̄ comprobari de sestario cap. nono & decimo, & sequētibus. Ex his non absurde colligitur antiquos humida pondere fere certo/sicca uero uario/uel sola capacitate metiri in usu habuisse. & exemplum sumi potest de modio & sestario / q̄ in humidis haberent pondus constitutū: in siccis sola capacitate censerent̄. Idq; experiendo deprehendi uasis ad mensuram antiquoꝝ fabricatis: quoꝝ contenta sicca, & humida pondere multum differre cognoui. uidetur tamen Plinius eodem cap. maioris mensuræ modium fecisse: cum scribit sexaginta pondo panis e modio refferri, & reliqua. sed aut locus est corruptus, aut aliter debet intelligi, & illud idem

dici potest in capite decimo, cum scribit centum & uiginti duos panes e modio similaginis iustum esse confici, quia aut panes erant exigui, aut numerus est corruptus: quia modius antiquus tot panes formæ, aut magnitudinis nostri temporis referre non posset: Et ex his quæ sequuntur colligi potest. Cum scribit ex tribus sestariis madidis pultis modium reduci: quia eadem proportione posset ex modio qui esset uiginti quinque librarum / uel circa sexaginta libras panis refferri. Idemque existimari debet si alibi aliquando maioris mensuræ modium uideatur innuere, cum ipsemet Plinius mensuram superius positam non excessisse pluribus in locis demonstrat, & maxime eodem capite septimo superius adducto comparando triticum ordeo / quod dicit non excessisse libras quindecim, & fabam uiginti duas, & innuit triticum non multum excedere. Item infra cum scribit e modio siliginis triginta pondo panis reddi: & parum supra dixerat iustum esse panis tertiam portionem ad grani pondus accedere / & subinde sequentibus loquendo de tritico Alexandrino, & Cyprio / & cap. nono in fine / & cap. decimo & alibi, sed nonnullis fortasse absurdum / & pene incredibile uidebitur / quod & mihi aliquando antequam ratio confirmaretur occurrisse fateor, antiquos, & præcipue Romanos illo seculo copiosissimo sua pene uniuersa commertia tam exiguis mensuris confecisse, & contractasse: quod & si admirabile uideatur / tamen usque adeo ratione / & auctoritate demonstratum est / ut ex ea nulli nisi pertinacibus dubium relinquatur. Et præter ea quæ superius adducta sunt / & multipliciter adduci possent, de amphora et sestario / quæ tales fuerint / et non maioris mensuræ auctoritate capitolini comprobabitur. Scribit. n. i uita Maximi ni illum aliquando bibisse amphoram uini / et duos / et tres sestarios

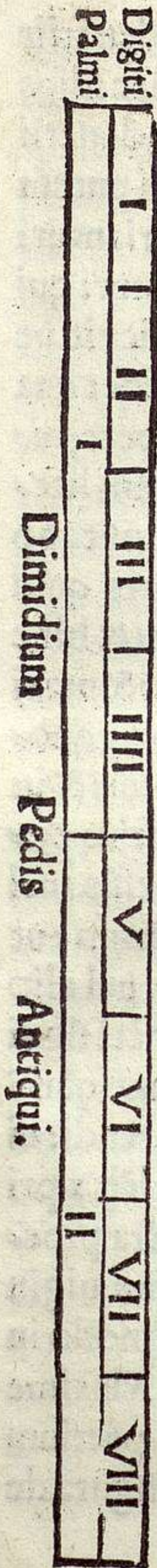
fui sudoris ostēdisse. quod utrūq; in mensuris iam dictis mirabile dici potest. sed si maiorē hiis modum constituamus omnino incredibile / quod homo ultra octuaginta libras uini uno die hauserit : & ultra tris sudoris emiserit . & in uita Alexandri Mameæ legitur eum ieiunum sæpe festariū aquæ frigidæ bibisse : & in pluribus locis apud auctores reperitur modestissimos, & sobrios uiros i cœna non ultra festariū uini bibisse : qua mensura & nostri tēporis sobrios hoies esse contētos uidemus. de Congio Plinius libro quartodecimo in fine comprobabit : scribens plures fuisse : qui tres congios uini uno impetu hausissent : qđ pro miraculo adducit : & nō ab re : ut de amphora in Maximino. sed si maioris mensuræ congios arbitremur penit' incredibile uideri potest. de aliis Itē mensuris liquidor; non ambigit'. de medimno, & modio ultra ea quæ ex Plinio, & aliis auctoribus superius adducta sunt : accedit argumētū, uel potius demonstratio : quæ si alia deessent per se sufficeret ad utrunq; comprobandū : quāuis superuacuū uideatur argumentis quærere / qđ assertionibus superius adductis, & quæ adduci possent manifeste comprobetur : tamen quia ad comparandas nostras mēsuras cū antiquis aliqd conferre potest / apponere uolui . omnes antiqui agricolæ, & præcipue Columella lib. secundo cap. nono : Plinius libro decimo octauo cap. uigesimo quarto / & alii suis locis scribūt modios fere qnq; tritici pro semine iugeri satis eē : milii festarios quatuor. Cicero i uerrina quarta modios tritici sex. s. medimnum in iugero satis esse scribit . qui modus etiā nostræ sementationi fere conuenit, si quātitas seminis cū spatio terræ computet'. & hoc quid modius fuerit demonstrabit / quod, ut clarius fieri possit, p̄fari conuenit : & ueniam deprecari, si in hiis declarandis, & computandis, quia

latina defunt, uocabulis uulgatissimis, & omnino populari-
bus utar: ne in illius errorē incidam: qui cū uellet latinitatē
seruare, culpam inscitiae subiit/ & pro mensura Veneta quæ
uulgo stariū appellatur/ & ultra centū & septuaginta librarū
minorū tritici capax est, sestaria tam exigue mensuræ Vene-
tiis super hostio Annonariæ curiæ insculpi fecit. quod oīum
litterarū professorū, qui plurimi, & eruditissimi in illa incli-
ta ciuitate reperiuntur maxime iteresse puto/ magistratus ad-
monere ut illud uocabulū sestariorū exculpi faciant: & eorū
loco patrias mensuras proprio nomine uel circūscripto in-
scribi iubeant. cū huiusmodi inscitia non sine nota illius al-
mæ Ciuitatis tot doctissimorū uiroꝝ p̄iæ/ & alūnæ ab exter-
nis transeuntibus legitur. quod dixisse non mihi arrogatiæ,
sed isitiæ in eam Ciuitatē pietati: quā illi debeo: & libenter
agnosco/ ascribat. sed hiis omissis ad computationē propo-
sitam reuertar. Campus noster (sic. n. modū/ & mensurā agri
appellamus) q̄ ut inferius demonstrabitur iugero antiquo pro-
portione maior est, duabus nostris mēsuris Tritici, quas sta-
ria patrio uocabulo appellam⁹: & altero dimidiato seu non
integrīs tribus fere ferit⁹ pro qualitate terræ: & arbitrio se-
rentis. mensura nostra ex collatione inferius demonstnan-
da plusq̄ duos modios antiquos continet: qui si pondus in-
sicis seruaret: quod eis in humidis attribuit⁹: uidelicet libras
uigintis sex, & uncias octo, paulominus duo nostram mensu-
ram æquarent: quā fere quadraginta duæ libræ maiores no-
stræ unciarum decem septem boni Tritici implēt: minores
uero unciarum duodecim circa quinquaginta nouē. Et an-
tiquos huiuscemodi mensura, capacitate, & non pondere
constituto uti consueuisse puto. Sed si pondere sicci cense-
batur multo minor reperitur ratione iam dicta: quia uacuū

inest/et ideo modius sicci ad libras. xxiii. uel circa contrahitur pro qualitate materiae/ut in Plinio legitur: quod uase ad pondus fectarii fabricato uerum esse deprendi, eo sexdecies tritico impleto, et euacuato/idq; uniuersum ad pondus superius positum accedere inueni, quod duplicatum libras quadraginta sex efficiet mēsuram uero nostram eodem tritico, et scatera seu lance quinquaginta octo uel circa pendere deprendi: Et sic mensura nostra duodecim libris uel circa duobus modiis antiquis maior reperitur, et sic campus noster plusq; iugerum triginta libras feminis requirit, et erit proportio a cētum et quindecim, quas requirit iugerum ad centum et quadraginta quinq;, quas requirit campus noster qua ratione sementatio iugeri et cāpi nostri fere conuenit. nam teste Columella libro sexto cap. primo, iugerum uiginti octo millibus, et octingentis pedibus quadratis constat. Campus uero noster sex pedis hoc est mensuris sex pedum: quas perticas appellamus sexaginta in longitudinem extēditur. quatuordecim in latitudinem. Qui modus triginta millia ducentos et quadraginta pedes quadratos conficit. Sed iugerum antiquum non solum numero pedum, sed etiā eorum quantitate nostro campo minor erat: quia pedes antiqui quibus iugerum metiebantur nostris pedibus fere uncia, et sic duodecima parte breuiores reperiuntur adeo q; si quantitas feminis cum spatio terræ computet sementatio nostra, ab antiqua parum differre reperietur. et ex hiis etiā mores antiquorū in hoc et modius quid fuerit demonstrat. Hæc uolui dixisse non tātum, ut mensuram modii: qui supra satis fuit declaratus confirmarem, sed ut mores, et consuetudines antiquorum sicut in aliis etiam ratione seminādi a nostris non multum differre demonstrarem: quod hoc toto

opusculo præcipue mihi cordi fuit, ut ex moribus, et consue-
tudinibus antiquorum ad quæq; peragenda & constituenda in-
structiores, & prudentiores efficeremur. Cum itaq; in sester-
tio antiquor; pecunias declarauerim, & nostris contulerim,
& superius etiam eorum mensuras pro ingenioli mei uirib;
demonstrauerim, reliquum est intentionis, & propositi no-
stri ut eas nostris conferamus, & cuius proportionis sint ad
nostras quantum fieri clarius possit demonstrare conemur:
quas summam, & quã breuissime repetere conuenit, ut in
earum collatione ad nostras memoriæ propius sint. Dixi-
mus duas heminas sestarium, sex sestarios congiam, octo
congios amphoram, uiginti amphoras culeum implere.
Item q; amphora duas urnas, & tres modios caperet, & ut
pondera etiam addam, dixi heminam decem unciarum eẽ,
sestarium uiginti, congium decem librarum, modium uigin-
ti sex: & bessis urnã quadraginta, amphoram octuaginta, cu-
leum mille sexcetarum. His ita propositis, & declaratis cū
nullæ antiquæ mensuræ nunc extent, & ob id quasi impossi-
bile uideret; eas nostris comparari posse, & tanto difficilius
q; etiam mensuræ nostri temporis fere nullæ inter se con-
ueniant, & quæq; ciuitas ne dum prouinciæ suæ pondera,
& mensuras ab aliis dissimiles habeant. Tamen hiis non
obstantibus rationem inuenisse opinor: qua antiquæ men-
suræ nunc constitui, & inueniri possint, & quisque pa-
trias mensuras cuiuscunque ponderis, uel capacitatis fue-
rint: illis utroq; modo, scilicet uel pondere, uel capacita-
te ualeat conferre. Sed rationem afferamus. ex Fauino sæ-
pius adducto, et aliis colligitur capacitatem amphoræ pe-
de quadrato constare. constituatur igitur uas huius mensu-
ræ, cuius uacuum sit cubus, undique pede quadrato termi-

natus, s. altitudine, latitudine, longitudine, ex huiusmodi uasi
si comparatione omnes antiquæ mensuræ maiores, & mi-
nores augendo uel diminuendo constitui possunt: & eadem
ratione obiter nostræ illis conferre: quippe huius uasis dimi-
dium erit urna/tertium modius/octaua pars congius/quadra-
gesima octaua sestarius. si pondere magis placet: fabricet
uas, cuius contētū sit ponderis libræ decē: erit congius: si
unciarum uiginti, erit sestarius: & proportionē ponderum
aliæ oēs antiquæ augendo uel minuendo constitui possunt.
Quarum ratio incerta esse non potest/si earū pondera capa-
citati a primis ad oēs sequentes initium capiendo seu a mi-
nimis/ seu a maioribus conueniet. exempli gratia diximus
amphorā esse dimidium medimni, amphoræ urnam, tertiū
modium, octauam partē congiū, & reliqua, quæ non expe-
dit repetere: harū omnium pondera, & reliquarū proportio-
ne capacitati conueniunt: prout ex ordine positæ sunt. si ca-
pacitas igitur ipsarum proportione ponderis cuilibet earū
attributi conuenit/cui dubium potest esse eas esse mensuras
antiquas/quibus constitutis suas patrias mensuras quilibet
seu capacitatem, seu pondere conferre potest: & quid quæq;
ipsarum ad antiquas pportionis habeat cognoscere. s. suas
patrias/nunc mensuras maiores/seu minores ad antiquas ra-
tione iam dicta constitutas proportione conferēdo, & obi-
ter legendo prouentus, expensas, & commertia antiquorū
intelligere. Quod si meo labore legentes hoc consequuti
fuerint: gratias habebūt. si uero ipsi ex se melius, uel ex his
minus exacte: saltem uoluntatem proficiēdi laudabūt. Sed
dicet fortasse quispiam ignotum per ignotius docuisti: men-
suras pede, & libra constituisti ipsismet mensuris ignotio-
res: & quales fuerint apud antiquos/& quomodo nostri cō-

ueniant fortasse ignoratur : sed certum est nostris fuisse minores . ideo & huic scrupulo occurrédū ē . librā i sestertio demonstraui / & sicut i ea cōstituēda ad pricipia naturalia / q̄ stabilia sunt , & raro seculis uolētib⁹ mutant⁹ , v3 ad siliquas : quæ semp fuerūt , & sūt uniformes / & eiusdē qualitatis : ita & in pede ad digitos humanos recurrédū : q̄ nō crassi , aut graciles ad hoc eligēdi sunt , & teste Victruuio / & Columella lib . vi . ca . primo sexdecim , pedē conficiūt : q̄ certe meo patrio pede & fere oib⁹ q̄ nō seculo in usu sūt breuior fuit . comperta scribo : pedē meū patriū quo ad metiēdū spatia utimur sexdecim meis digitis , & q̄buscūq; cōibus uncia . i . duodecima pte longiorē esse / & plus p̄ qualitate digitorū reperiri . & idē fere de aliis n̄ri tēporis existimādū est . & minorē fuisse antiquū etiā nomē arguit . s . a pede humano fuisse appellatū & ad ei⁹ mēsurā constitutū . Quo oēs pedes n̄ri t̄pis q̄b⁹ ad metiēdū utimur longiores sunt . sed utinā aliarū antiquarū mēsurarū modus extaret sicut pedis antiqui / q̄ Romæ plurib⁹ in locis , & p̄cipue in hortis Angeli colocii uiri inter alios q̄ Romæ degunt , ut audio , doctissimi manifeste deprehendit⁹ . Cuius exemplum & longitudinis dimidiū in hoc loco itegri non capaci imprimi curauit , ut ad eius mēsurā uel alterius , digitis constituti quocunq; loco q̄s reperiat⁹ amphorā fabricare possit , & ex ea reliquas . & si pondere magis placet libra siliquis constitui potest . & ex ea omnes mēsuræ antiquæ , & eadem libra nostris conferre . quā eandem , qua nos utimur fuisse in sestertio docui .

Sed si aliquibus in locis non conueniret, siliquis uel denariis antiquis constitui potest, & ex ea reliquæ mensuræ: nec siliqs carere possumus/ quæ fere iam ubiq; sunt communes. denarii etiam ipsi adeo iam vulgares, & noti sunt, ut nullam putem nunc esse prouinciam in qua aliqui ex hiis non reperiantur: sed ut ab aliis nummis argenteis antiquis dignoscantur: qui fortasse non sint pondere Drachmæ admonere conuenit, ueris denariis hâc notam ✕ fere passim impressam fuisse: qua antiqui hunc nummum numerum denarium in se habere, uidelicet decem asses demonstrabant, & ad differentiam literæ x linea transuersa secabant: ut in figura superius posita apparet. sed cum nostri seculi scriptores / & impressores quid esset non intelligerēt, in libris apponere omiserunt / & hinc multos errores irrepsisse pluribus in locis obseruaui: & maxime in Cornelio Celso in compositione pharmacorū. quorum partes: et simplicium pondera male intelliguntur: & in eis multos uidi hæsitare. Idq; maxime ex figuræ superius positæ omissione euenit/ quia fere passim in libris impressis / uel hiis proximis seculis scriptis compositio pharmacorum: ut infra descripta apparet. Exempli grā piperis p. xxx. uel alio numero simili modo, sed quid litera p. aut quid numeri significarent me diu ignorasse profiteor: & tandem ex antiquissimo libro in quo figura denarii apparet utrunq; deprendi: uidelicet literam p. pondo significare: & ex pluribus lris x primam denarium: reliquas numerum significare/ ut infra piperis. ✕ xx. quod significat piperis pondo denariorum uiginti, & hoc exemplo reliqua intelligi possunt, Simili modo in Plinio multotiens hanc figuram deesse obseruaui, Maxime cum precia rerum describit, Verbi gratia cinnami pretium in libras, & sequit' numerus sine pretio: sed deficit figura de

narii/uel sestertii:et intelligi debet cinnami pretiū in libras denarii uel sestertiū.xx.uel.xxx. aliquando libræ defunt aliqñ loco sestertioꝝ positæ sunt:et e contra. Hæc quæ ex trāspositione/uel omissione figurarum errores / et difficultates multis afferre cognoueram, ex occasione denarii apponere uolui. scientes nonnullis qui fortasse hæc ignorabant, non inuideant, nec mihi arrogantiæ tribuāt si non nulla studio docēdi, quæ fortasse quibusdā friuola uidebūtur, non omitto:et ex hiis puto humidorum/ et siccorum mēsuras antiquas reperiri/ et nōis satis commode conferri posse. p̄ quorū pleniore tractatu ex occasiōe pedis aliqua de mēsuris terræ et spaciōrum addere libet/quas omnes Columella libro.vi.ponit: et declarat:quē locum hic citare sufficeret:et si Varro/Plinius fere eadem scribant / sed ex Columella quædam pauca breuissime colligam, ut easdem nostris conferre possim, et a minimis ordiar:superius diximus sexdecim digitis constare pedem / quinque pedibus passum antiqui constituerunt.centum et uiginti quinque passibus stadium.octo stadis milliarium, a mille passibus:quia tot constat appellatum: Et hiis mensuris antiqui et maxime latini passim interualla regionum: et prouinciarum metiebantur:ut omittam schenos qui triginta stadiis/et parasangas quæ quinquaginta constabāt.Agricolæ uero aliis ex eisdem tamen principiis confectis utebantur.f.pede & digitis:ut Plinius libro decimo octauo cap.iii. Varro libro primo cap.x.Et Columella loco superius aduēto attestantur: ex quibus duas solummodo nunc adducam, quæ frequentiores fuerunt.Et ideo eas declarare, & nostris conferre operæpretium fore uidetur:aliæ ibidem,& alibi legi possunt quibus nihil addi conuenit. Sed tātummodo has duas adducere,& conferre libet,actus,& iugera frequentissi

mae, & fere communes fuerunt antiquorum agricolarum me-
suræ, & maxime Romanorum. actus undiq; pedibus centum
& uiginti conficitur: duplicatus quocunq; eius latere iuge-
rum fit, quod pedes ducentos / & quadraginta longum esse
debet, & centum & uiginti latum, & in pedes quadratos di-
stributum uiginti octo millia / & octingentos in se habet / ut
superius ex Columella dictum fuit: & in huiusmodi mini-
mas partes diuiditur. Quia aliter commode huiuscemodi
spatia metiri non possunt: nisi in certas & minimas partes
redigantur. hiis ita constitutis fortasse quispiam requiret,
ut rationem mensurandi agros apponerem: quæ extra pro-
positum uidetur, & per Columellam auctorem luculentissi-
mum loco superius adducto satis commode conscribitur: sed
quia codex in plurimis / & præcipue in numeris, in quibus to-
ta uis consistit / corruptus est: operæ precium fore putauit eius
primæ constitutionis mensurarum, ex qua uniuersa ratio de-
ducitur, nonnulla loca, quæ corrupta sunt, corrigere: & aliqua
interpretari, & declarare, & in primis admonere conuenit
auctorem ipsum iugerum, ut commodius metiri posset, in
Assem constituisse, & in hoc etiam nostri temporis agrimen-
sores imitantur: qui metiendo agros nostros in denarios,
& libras hos distribuunt / & eis computant quantitatem ter-
ræ. As seu libra / ut in sestertio declaratum fuit / ducenta &
octuaginta octo scrupula capit. Ideo iugerum ad eius exem-
plum in totidem partes distribuit: Et quia aliquando etiam
minora terræ spatia ueniunt in estimationem, scrupula diui-
dit in semiscrupula: Et ideo prima pars / & sic minima iugeri
erit quingentesima sepuagesima sexta totius: quia tot semi-
scrupula in assem cadunt, & in hoc numerus corruptus in Co-
lumella posset aliquibus errorem inducere. Legitur enim nu-

mero scrupulorum, videlicet ducētorum & octuaginta octo. sed duplicatus legi debet: & sic quingentorum septuaginta sex. hiis ita constitutis unicuique harum partiū suos pedes proportionē ex summa uiginti octo millium, & octingentorum tribuit quibus quadratis diximus iugerum constare. ponamus exemplum: in prima parte ut clarius reliqua intelligantur, & in hoc officio interpretis Columellæ fungamur. diuiditur iugerum in quingenta & septuaginta sex semiscrupula: quia tot numero in assem cadunt: & unicuique harum partium quinquaginta pedes tribuantur. Si quingentes septuagies sexies, id est pro numero semiscrupulorum multiplicentur, uiginti octo mille / & octingenti esse reperientur: Itaque in huiusmodi parte iugeri quinquaginta pedes quadratos esse dicas: uel si in scrupula diuidas, qui sunt ducenti & octuaginta octo in huiusmodi parte centum pedes quadratos inesse reperies: & sic proportionē reliquarum partium usque ad integrum assem / quo iugerum intelligitur computando ratio deducenda est / ut clara sit. & codex pluribus in locis / & maxime in numeris corruptus hac ratione / & computatione corrigi potest: quam ulterius fortasse prosecutus fuisset in mensuris agrorum / & distributione plantarum declarando / & interpretando Columellam: nisi extra propositum uisum fuisset / & ueritus essem id mihi potius arrogantia / quā studio docendi ascribi. Cum neque eruditius / neque elegantius res pertractari possit. aliqui tamen loci corrupti corrigi possent: sed non deerunt: qui melius quā ego intelligant, & corrigant. Iam satis superque sit mihi homini occupatissimo: & variis & molestissimis negotiis implicito: & ut alia omitam, iam decem filiorum patri sestertio iam pluribus annis perfecto ad demonstrandos antiquorum mores, hac pau-

ca insuper aggregasse / & congesse, pleraque uero alia quæ olim studio vigente comentauerã negotia nũc supprimunt: quæ tamen & ipsa aliquãdo fortasse edentur si vita & otium suppetat.

F I N I S.

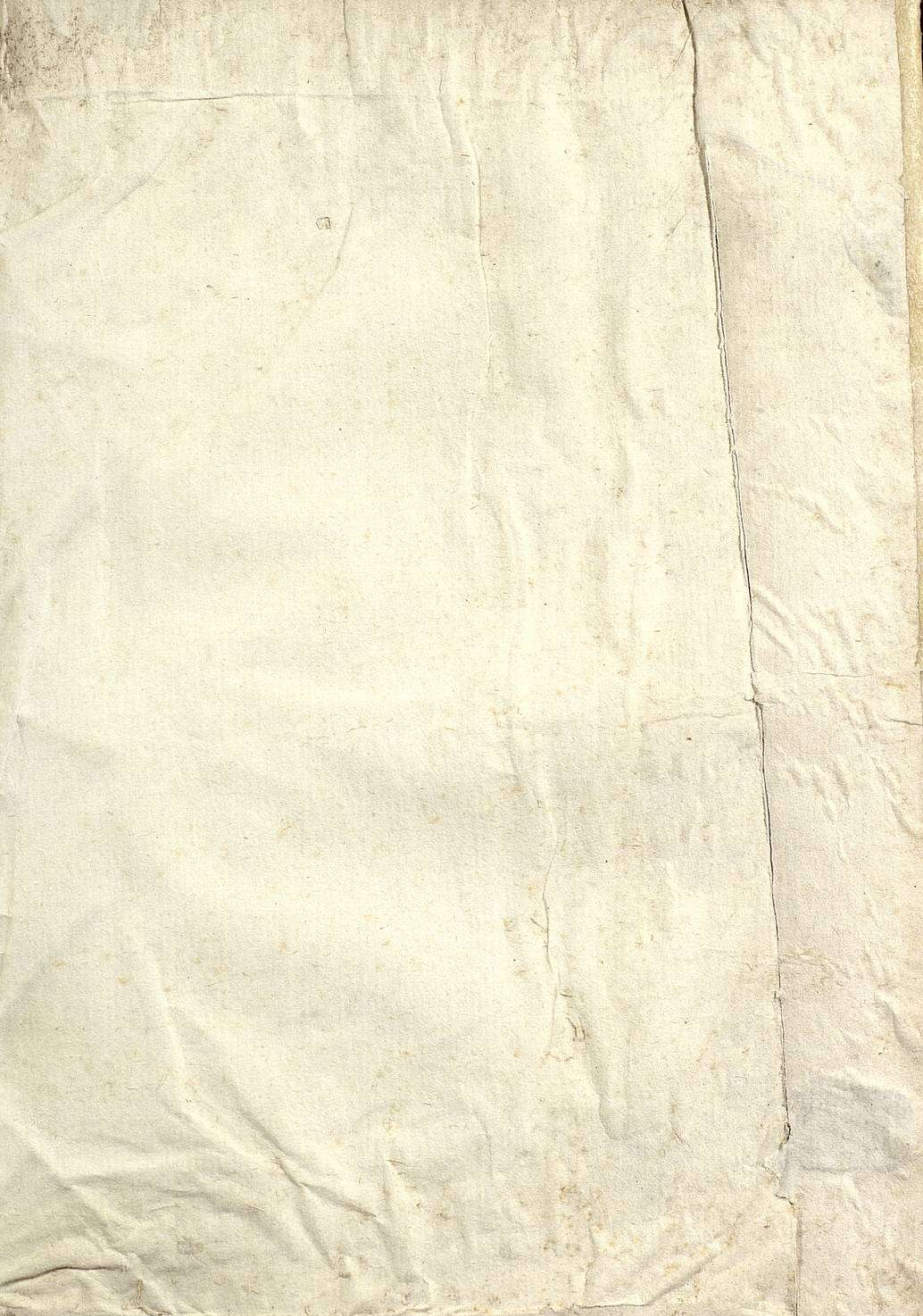
Quæ absente auctore librarioꝝ in curia corrupta sunt sic corrigito.

<p>Priscorũ nũmoroꝝ, pagina, 1. linea. 2.
 Et necessaria, coepisse pagina, 3. li. 3.
 Et cõmodo repertas, pag. eadẽ li. 6.
 Quem furatum pagina, 4. linea. 9.
 Causam præstiterint, p. eadẽ. 1. 7.
 Potest: si ad pagina eadem. 1. 21.
 Illi, & postea mali pagina, 5. li. 13.
 Conditiones federum, p. 6. li. 5.
 Diuersissimis pagina, 7. linea. 7.
 Centum talento pag. eadem. li. 24.
 Videri possunt pagina, 8. linea. 3.
 XV. M. assium pagina, 9. linea. 5.
 Huiusmodi denariorum p. 10. l. 5.
 De hoc denario pagina eadẽ li. 6.
 Lxxxiiii. M. pagina eadem linea. 7.
 Pondus denariorum pa. eadẽ. li. 20.
 Fecisse coniecturam pa. 11. linea. 4.
 Sed qua alterum pagina, 12. li. 16.
 Qui scribit, C. Cæsarem. p. 13. li. 1.
 Et Varrone libro pag. eadem li. 29.
 Addita tertia parte unius scilicet de narii pagina, 16. linea. 12.
 Ducẽtis quinquaginta denariis pro singulo pagina eadem linea. 22.
 Eandem summam promissi diuersis pagina eadem linea. 29.
 Aduerbia, Cũ ad multiplicationem pagina. 18. linea. 16.
 Apposita fuerint pag. eadem li. 17.
 Quãtitatẽ p se reperiũt, p. eadẽ. 1. 19
 Item de pari & impari, p. eadẽ. 1. 27</p> | <p>Multiplicari deberent, p. 19. li. 20.
 Ibi legit hoc. Deciens huius deciẽs.
 Si corrupte, uel aliud &c. p. 19. l. 26.
 Apponi desierit pagina, 20. li. 7.
 Capite decimo circa medium pagina. 22. linea. 13.
 Denarioꝝ poposcisse, p. eadẽ. 1. 29.
 Per duo. 11. & s. pag. 23. linea. 14.
 Eadem pene figura pa. eadẽ li. 15.
 Eandem libro eodem pa. eadẽ li. 29
 Emp tam sed reuocata p. eadẽ. 1. 30.
 In vita Aeli Caballi pag. 23. li. 21.
 Existiment Cum in nulla p. 25. li. 3.
 Diuersimode existimat p. eadẽ li. 9.
 De eius rapacitate pag. eadẽ. li. 29.
 Nunc aliud agentĩ pag. 26. linea. 1.
 Et maxime cum ea pa. eadẽ. linea. 4.
 Recto sensu pagina, 27. linea. 12.
 Xlv. m. pagina eadem linea. 17.
 Materia præcipui pagina. 28. li. 1.
 Primo demonstrat pag. eadẽ. li. 6.
 Spulatoribus diuisisse p. eadẽ. 1. 12
 Quartæ Decadis pag. eadẽ li. 26.
 Qui fere septem scrupulorum pagina. 32. linea. 27.
 Coniectura Comprehendi: pagina eadem linea. 30.
 Armorũ fideiussores pa. 34. li. 22.
 Et cum mos pagina. 35. linea. 27.
 Cui bello Gallico pag. 36. li. 13.
 Mos est persolui pag. 37. linea. 9.</p> |
|---|--|

Præstare possit pagina. 38. linea. 6.
Et quæ adduci possent pa. 39. l. 28.
Centenas Myriadas pa. 44. li. 7.
Libro. xiii. pagina. 45. linea. 19.
Singulis annis pagina. 46. linea. 7.
Idest ex quinquaginta pa. eadē li. 13.
Vna indiçtione, pagina. 47. li. 5.
Mensuræ igit̃ liquoræ, pa. 48. l. 25.
Triticum a milio, pa. eadē li. 29.
Sestarii & congii quomodo, pagina

49. linea. 18.

Pertinax nimia, pa. 54. linea. 6.
Opinio Consule, pagina eadē li. 9.
Modium pondere liquidi metiamur
 pagina. 56. linea. 15.
Transseuntibus legat̃, pa. 59. li. 13.
Viginti sex & bessis, pa. 61. linea. 16.
Illis conferri, pagina. 62. linea. 4.
Nostriis cōueniāt, pagina. 62. li. 29.
Alia figura sestertii HS.

TOM
BIBLIOTECA

Se. *12*

N.º *70*

R

70

COLLEGIUM

COLLEGIUM
BIBLIOTHECA

No. 121
pro 7/5

Res.
749